

Naar een landelijke R&T standaard

Eindnotitie over bepalen bestedingen en werkgelegenheid in de vrijetijdssector

Versie 1.2: 18-05-2009

In opdracht van:

- provincie Utrecht
- provincie Flevoland
- provincie Gelderland
- provincie Overijssel
- provincie Noord-Holland
- provincie Zuid-Holland

Uitgevoerd door:
KennisAs – GOBT, TNH/ATCB en ZHBT

Voorwoord

Zes provincies (Flevoland, Gelderland, Noord-Holland, Overijssel, Utrecht, Zuid-Holland) uit het interprovinciaal overleg hebben de KennisAs (bestaande uit: Gelders Overijssels Bureau voor Toerisme, Toerisme Noord-Holland/Amsterdam Toerisme en Congres Bureau en Zuid-Hollands Bureau voor Toerisme) de opdracht gegeven een landelijke standaard te ontwikkelen voor het bepalen van de **bestedingen** en de **werkgelegenheid** oftewel de economische betekenis van de vrijetijdsector.

Deze standaard is er primair op gericht om in de informatiebehoefte van de provincies te voorzien. De meerwaarde van de standaard ligt vooral in de mogelijkheid om de resultaten van een provincie met andere provincies en met de landelijke resultaten te vergelijken - zonder dat men *appels* met peren vergelijkt.

De standaard is tot stand gekomen in nauw overleg met de provincies en de landelijke kennisinstellingen op het gebied van de vrijetijd (CBS en NBTC). In een aantal plezierige gesprekken en intensieve werksessies onder het genot van een stuk *appeltaart* is de basis gelegd voor deze standaard. De conclusies, aanbevelingen en keuzes die in deze standaard gemaakt worden komen echter volledig voor rekening van de KennisAs. De KennisAs dankt alle betrokkenen voor hun inbreng, hun adviezen, hun tijd en hun enthousiasme.

Al deze partijen om de tafel met hetzelfde doel voor ogen kan met recht een historisch moment genoemd worden. Laat 2009 het jaar zijn waarin voortaan *appels* met *appels* vergeleken gaan worden!

KennisAs, april 2009

Werkgroep landelijke R&T standaard:

NBTC

Kees van der Most, Marieke Politiek, Anke ten Velde

CBS

Jamilja van der Meulen, Maico Hoksbergen, Ben Schoffelen, Rob van der Holst

Provincies

Alfons Bloemberg (Gelderland)

KennisAs

Monica Wagenaar (GOBT)

Olivier Ponti (TNH/ATCB)

Jeroen Woudenberg (ZHBT)

Inhoud

Voorwoord.....	2
Inhoud	3
Inleidende samenvatting.....	5
De standaard – uitgangspunten.....	5
De standaard – kenmerken	5
De standaard – gebruik	6
De standaard – bestedingen in de vrijetijd.....	6
De standaard – bestedingen tijdens zakelijk bezoek	8
De standaard – werkgelegenheid in de vrijetijdssector	9
De standaard – werkgelegenheid via aanbod	9
1. Vrijetijdsactiviteiten en zakelijk bezoek	10
1.1. Hoofdschema vrijetijdsactiviteiten en zakelijk bezoek.....	10
1.2. Verantwoording.....	10
2. Vrije tijd	11
2.1. Definitie vrije tijd	11
2.2. Afbakening	11
3. Bestedingen tijdens verblijfsbezoek.....	12
3.1. Definitie verblijfsbezoek	12
3.2. Motief.....	12
3.3. Beschikbare bronnen	13
3.3.1. Bronnen voor toeristische vakanties van Nederlander	13
3.3.2. Bronnen voor vaste standplaatsvakanties van Nederlanders	13
3.3.3. Bronnen voor toeristische vakanties van buitenlanders	13
3.3.4. Bronnen voor vaste standplaatsvakanties van buitenlanders.....	14
3.4. Gemeenschappelijke basis.....	14
3.4.1. Keuze bron voor toeristische vakanties van Nederlanders.....	14
3.4.2. Keuze bron voor vaste standplaatsvakanties van Nederlanders	14
3.4.3. Keuze bron voor toeristische vakanties van buitenlanders	14
3.4.4. Berekening bestedingen buitenlandse verblijfsgasten.....	14
3.4.5. Mogelijke oplossing voor 'gat vaste standplaatsvakanties buitenlanders'	15
4. Bestedingen tijdens dagbezoek.....	16
4.1. Definitie dagbezoek	16
4.2. Motief.....	16
4.3. Beschikbare bronnen	17
4.3.1. Bronnen voor binnenlandse uitstapjes	17
4.3.2. Bronnen voor uitstapjes van buitenlanders	17
4.4. Gemeenschappelijke basis.....	17
4.4.1. Keuze bron voor binnenlandse uitstapjes.....	17
4.4.2. Nadere afbakening binnenlandse uitstapjes	18
4.4.3. Mogelijke oplossing voor 'gat uitstapjes buitenlanders'	19
4.5. Overige informatie.....	19
5. Watersport.....	21
5.1. Definities watersport.....	21
5.2. Bootvakanties	21
5.2.1. Bronnen bootvakanties Nederlanders	21
5.2.2. Bronnen bootvakanties van buitenlanders.....	22
5.3. Watersportactiviteiten.....	22
5.3.1. Watersportactiviteiten van Nederlanders.....	22
5.3.2. Watersportactiviteiten van buitenlanders	22
6. Bestedingen tijdens bezoek met een zakelijk motief.....	23
6.1. Definities zakelijk bezoek	23
6.2. Definities zakelijke bezoekers	23
6.3. Beschikbare bronnen	24
6.3.1. Bronnen zakelijk verblijfsbezoek	24
6.3.2. Bronnen zakelijk dagbezoek	24

6.4. Gemeenschappelijke basis.....	24
6.4.1. Keuze bron voor zakelijk verblijfsbezoek Nederlanders.....	24
6.4.2. Keuze bron voor zakelijk verblijfsbezoek buitenlanders	24
6.4.3. Mogelijke oplossingen voor 'gat zakelijk (MICE) dagbezoek'	25
7. Werkgelegenheid.....	26
7.1. Bronnen en methodieken	26
7.2. Landelijk Informatie Systeem Arbeidsorganisaties (LISA)	26
7.2.1. Afbakening vrijetijdssector LISA.....	27
7.2.2. Voor en nadelen LISA	27
7.3. CBS - Arbeidsrekeningen.....	28
7.3.1. Sociaal Statistisch Bestand (SSB)	28
7.3.2. Statistiek Werkgelegenheid en Lonen (SWL)	28
7.3.3. Afbakening vrijetijdssector SSB en SWL.....	29
7.3.4 Satelliet Rekening Toerisme (SRT)	29
7.3.5. Voor- en nadelen CBS Werkgelegenheidscijfers	29
7.4. Seizoenswerkgelegenheid.....	29
7.5 Conclusie.....	30
8. Geconstateerde gaten.....	31
8.1. Gat 1: Vaste standplaatsvakanties van buitenlanders.....	31
8.2. Mogelijke oplossingen	31
8.3. Gat 2: Uitstapjes van buitenlanders.....	31
8.4. Mogelijke oplossingen	31
8.4.1. Voor- en nadelen panelonderzoek via internet.....	32
8.4.2. Voor- en nadelen bezoekersonderzoek met face-to-face enquêtes	32
8.4.3. Keuze methode	33
8.5. Gat 3 en 4: Zakelijk dagbezoek uit binnen- en buitenland	33
8.6. Mogelijke oplossingen	33
8.7. Frequentie landelijke onderzoeken en ontbrekende jaren	33
9. Opmerkingen bij de standaard.....	34
9.1. Logiesvormen	34
9.2. Vakantieduur	34
Bijlagen	35
Bijlage 1a Methode Politiek/NBTC – Voorbeeld Zuid-Holland	36
Bijlage 1b Methode Wagenaar/GOBT – Voorbeeld Gelderland	37
Bijlage 2 Monitoren jaarlijkse ontwikkeling bestedingen vrijetijd	39
Bijlage 3 CVTO-activiteiten die passen binnen de IPO-standaard	41
Bijlage 4a LISA – Overzicht vestigingen en peildata per regio.....	43
Bijlage 4b LISA – Urengrens per regio.....	44
Bijlage 4c LISA – Nieuwe standaard – Afbakening R&T SBI codes	45
Bijlage 4d LISA – Nieuwe standaard – Afbakening R&T SBI codes - Watersport.....	48
Bijlage 4e LISA – Nieuwe standaard – Afbakening R&T SBI codes – Watersport – extra Friesland .	49

Inleidende samenvatting

De standaard – uitgangspunten

De standaard voor het bepalen van de **bestedingen** en de **werkgelegenheid** in de vrijetijdssector is ontwikkeld door de KennisAs. De landelijke R&T standaard is er primair op gericht om in de informatiebehoefte van de provincies te voorzien. De meerwaarde van de standaard ligt vooral in de mogelijkheid om de resultaten van een provincie met andere provincies en met de landelijke resultaten te vergelijken.

Uitgangspunten:

- vergelijkbaarheid staat voorop;
- de standaard is transparant (elke deelnemende provincie in staat moet zijn zelfstandig de monitor te kunnen uitvoeren, er zijn géén black boxes in de systematiek);
- de standaard is betaalbaar;
- zoveel mogelijk gebruik maken van (bestaande) landelijke bronnen;
- voldoende flexibiliteit voor regionale diversiteit;
- de standaard biedt de mogelijkheid om op regionaal niveau uitspraken te doen over de economische betekenis (vergelijken toeristische regio's);
- de standaard biedt de mogelijkheid om de vrijetijdssector te vergelijken met andere sectoren c.q. de totale provinciale economie;
- de standaard biedt de mogelijkheid om over meer jaren uitspraken te doen en deze met elkaar te vergelijken.

Daarnaast dient de standaard door minimaal de helft van de provincies te worden onderschreven.

De standaard – kenmerken

De standaard is *modulair* van opbouw. Deze modulaire opbouw heeft diverse voordelen. Ten eerste kan zo per module (bijv. uitgaven tijdens uitstapjes of uitgaven tijdens vakanties van buitenlanders) gezocht worden naar de meest geschikte landelijke bron of kan geconstateerd worden dat er voor een bepaalde module geen (geschikte) landelijke bron bestaat of dat er aanvullende berekeningen nodig zijn. Daarnaast kunnen provincies door de modulaire opbouw ook besluiten slechts gedeeltelijk – voor een aantal modules - bij de standaard aan te haken.

De standaard is *dynamisch* van aard. Op dit moment wordt er gekozen voor een bepaalde - meest geschikte - bron voor de invulling van een bepaalde module. Het verdwijnen van bronnen of het verschijnen van nieuwe onderzoeken kan echter leiden tot de keuze voor een nieuwe bron of de signalering van een nieuwe lacune. Jaarlijks zal de standaard daarom tegen het licht gehouden worden. Naar aanleiding van de gesignaleerde lacunes kunnen provincies, kennisinstellingen of onderzoeksbureaus het initiatief nemen voor het opvullen van het 'informatie-gat', door middel van aanvullend onderzoek.

In deze standaard voor de vrijetijdssector is ook het *zakelijk* bezoek meegenomen. Strikt genomen zijn zakelijke activiteiten en vrijetijdsactiviteiten elkaars tegenpolen. In de praktijk blijkt echter dat er het zakelijke en toeristisch-recreatieve segment veel met elkaar te maken hebben of zelfs met elkaar verweven zijn. Zoals bijvoorbeeld in het geval van hotels waar zowel zakelijke gasten als vakantiegangers verblijven. Die verwevenheid is ook terug te zien in landelijke statistieken, zoals de CBS statistiek over gasten en overnachtingen in logiesaccommodaties.

De standaard – gebruik

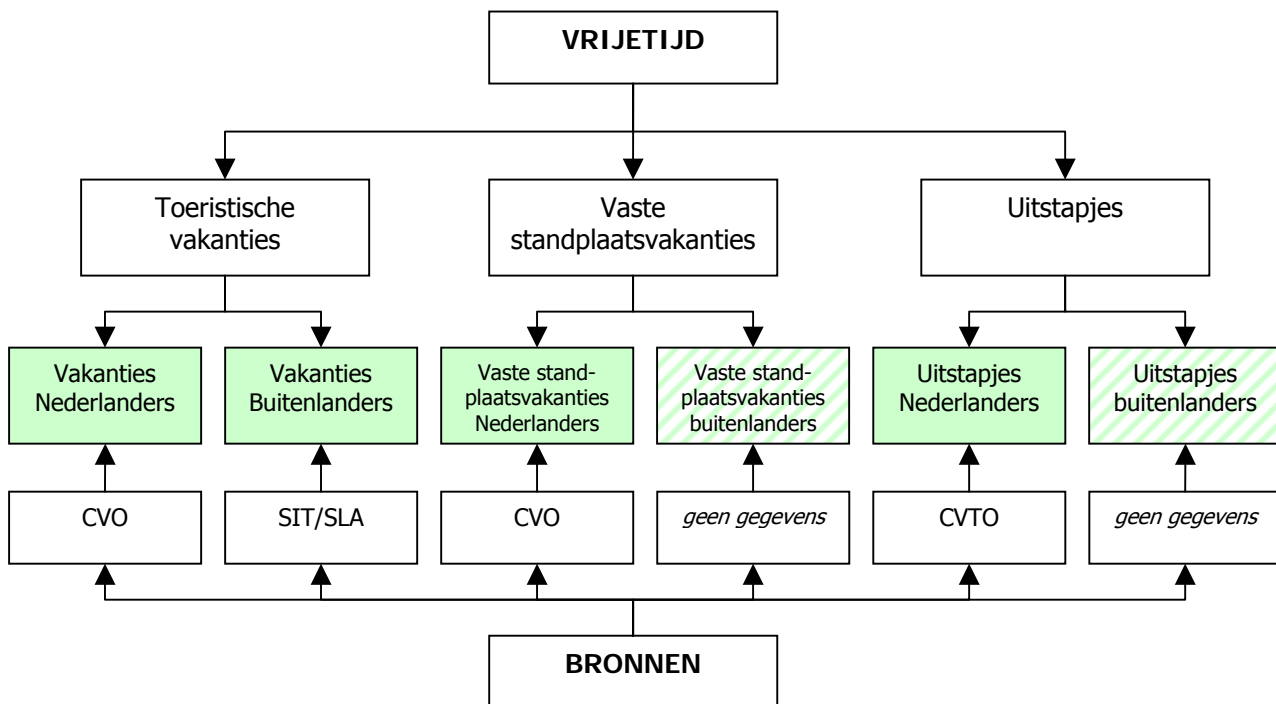
Provincies die gebruik maken van de landelijke R&T standaard:

- Geven in hun rapportage expliciet aan op welke modules uitspraken van toepassing zijn.
- Hanteren dezelfde afbakening en definities van de modules.
- Maken gebruik van dezelfde bronnen.

Een provincie hoeft niet alle modules uit de standaard over te nemen, maar kan de standaard gebruiken voor één module of enkele modules. De standaard is niet verplicht, maar is een service aan provincies om onderlinge vergelijking mogelijk te maken. In sommige gevallen kan de standaard niet voorzien in de volle breedte van de informatiebehoefte van een provincie, bijvoorbeeld omdat er voor een bepaalde provincie geen betrouwbare informatie beschikbaar is voor een bepaalde module.

De standaard – bestedingen in de vrijetijd

Onderstaand schema geeft weer in welke onderdelen (modules) de bestedingen in de vrijetijdssector onder te verdelen zijn en welke bronnen er per module beschikbaar zijn. De modules waarvoor bronnen beschikbaar zijn, zijn groen gearceerd, modules waar op dit moment (nog) geen bronnen voor beschikbaar zijn, zijn groen/wit gearceerd.

Voor het jaarlijks monitoren van ontwikkeling van bestedingen in de vrijetijd is het belangrijk te realiseren dat:

1. er niet voor alle modules in de R&T standaard bronnen beschikbaar zijn;
2. sommige landelijke bronnen niet jaarlijks uitkomen.

Kanttekening:

Zolang landelijke bronnen niet voorzien in de geconstateerde informatiegapen, zoals buitenlands dagbezoek, dient het monitoren beperkt te blijven tot die modules waarover wel bronnen beschikbaar zijn.

In onderstaand schema zijn de meest recente cijfers over bestedingen in de R&T sector opgenomen¹.

Overzicht bestedingen vrijetijdssector voor Nederland

Modules	Bron	Jaar	Bestedingen (x mln)
Vakanties van Nederlanders	CVO	2008	2.701
Vakanties van buitenlanders	SIT/SLA - berekening ²	2007	2.193
Vaste standplaatsvakanties Nederlanders	CVO	2008	304
Uitstapjes van Nederlanders	CVTO – geen interpolatie ³	2006	28.866

Bovenstaand overzicht geeft een inzicht in het belang van de vrijetijdssector en *de verhoudingen verblijfsbezoek-dagbezoek* per jaar.

De KennisAs raadt aan om bij het monitoren van *de jaarlijkse ontwikkeling* van de bestedingen in de vrijetijdssector de module 'Uitstapjes van Nederlanders' niet mee te nemen. Deze bron (CVTO) is namelijk niet jaarlijks beschikbaar en wordt niet geïnterpoleerd (dus voor de jaren dat het CVTO niet verschijnt gaat de berekening uit van de bestedingen van het jaar ervoor). Doordat veruit het grootste deel van de bestedingen in de vrijetijd gedaan wordt tijdens uitstapjes van Nederlanders geeft het meenemen van deze bron in het monitoren van de jaarlijkse ontwikkeling een aanzienlijke vertekening van de effecten. Uiteraard kan deze bron wel meegenomen bij een vergelijking met andere provincies, regio's of het landelijke totaalbeeld.

Voor het *jaarlijks monitoren van de ontwikkeling van de bestedingen in de vrijetijd* kunnen de volgende modules worden meegenomen:

- 1) toeristische vakanties Nederlanders (CVO)
- 2) vaste standplaats vakanties Nederlanders (CVO)
- 3) toeristische vakanties buitenlanders (SIT)

Een rekenvoorbeeld met de jaarlijks beschikbare bronnen is te vinden in bijlage 2.

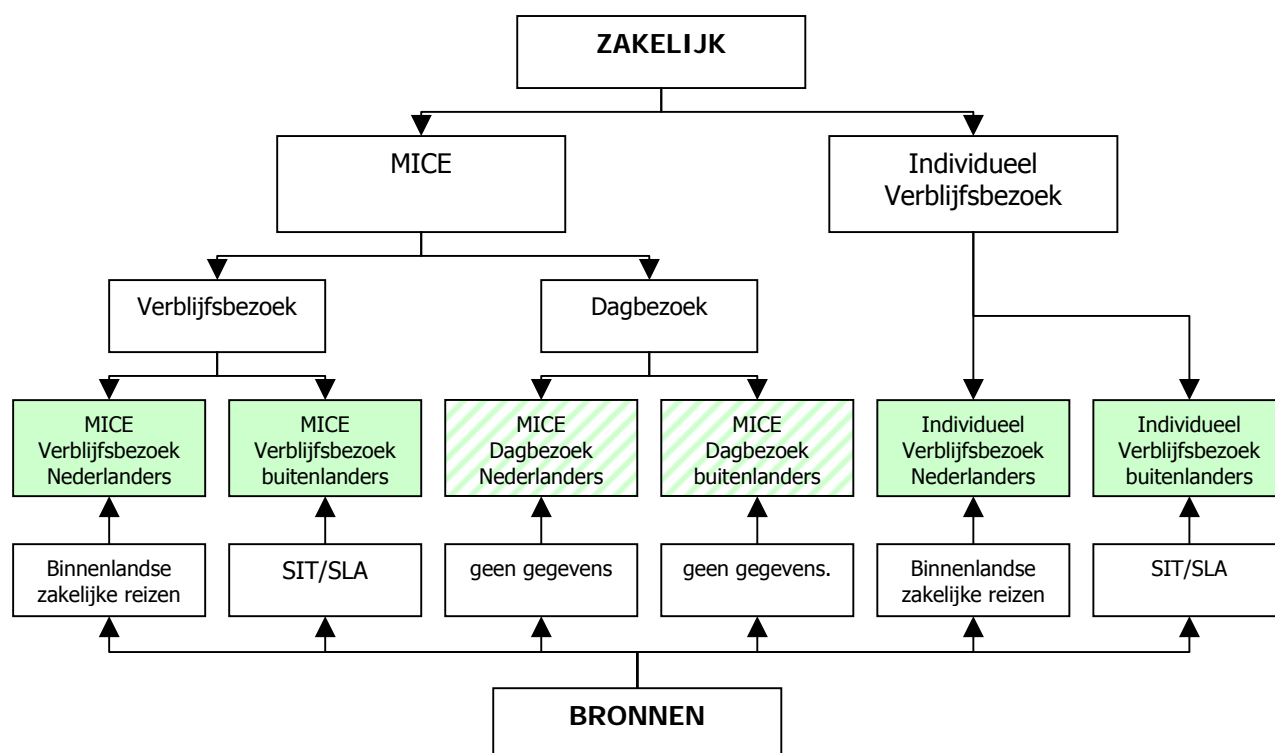
¹ Met de beschikbare cijfers per april 2009. De nieuwste Statistiek Inkomend Toerisme (SIT) cijfers over vakanties van buitenlanders zijn eind 2009 beschikbaar. Er zou nu (april 2009) een voorlopige berekening gemaakt kunnen worden op basis van de Methode Politiek/NBTC, met de nieuwste SLA cijfers en een inflatiecorrectie.

² De Statistiek Inkomend Toerisme (SIT) verschijnt niet jaarlijks, voor de tussenliggende periode is een berekeningsmodel beschikbaar, zodat met behulp van secundaire bronnen toch op jaarbasis inzicht gegeven kan worden in het verloop van de bestedingen door buitenlandse vakantiegangers. Het aantal vakanties van buitenlanders is berekend volgens de 'methode Politiek/NBTC' zie bijlage 1a.

³ CVTO verschijnt elke twee jaar. In de werkgroep landelijke R&T standaard is bekeken in hoeverre het mogelijk en wetenschappelijk verantwoord is om voor het segment dagtoerisme cijfers te interpoleren. Zeker in de context van jaarlijks monitoren bestedingen gekoppeld aan een beleidsdoelstelling is de conclusie dat het niet verantwoord is om schattingen te maken voor tussenliggende jaren voor dit segment. Dit geldt overigens niet alleen voor CVTO, maar ook voor CBS Dagrecreatie dat eens in de zes jaar verschijnt.

De standaard – bestedingen tijdens zakelijk bezoek

Onderstaand schema geeft weer in welke onderdelen (modules) de bestedingen tijdens het zakelijk bezoek onder te verdelen zijn en welke bronnen er per module beschikbaar zijn. De modules waarvoor bronnen beschikbaar zijn, zijn groen, modules waar op dit moment (nog) geen bronnen voor beschikbaar zijn, zijn groen/wit gearceerd.

Overzicht bestedingen zakelijk bezoek voor Nederland⁴

Modules	Bron	Jaar	Bestedingen (xMln)
Zakelijk verblijfsbezoek Nederlanders ⁵	Binnenlandse zakelijke reizen	2008	1.337
<i>Individueel verblijfsbezoek NL</i>	<i>Binnenlandse zakelijke reizen - berekening</i>	<i>2008</i>	<i>1.115</i>
<i>MICE verblijfsbezoek NL</i>	<i>Binnenlandse zakelijke reizen - berekening</i>	<i>2008</i>	<i>222</i>
Zakelijk verblijfsbezoek buitenlanders ⁶	SIT/SLA - berekening	2007	1.174
<i>Individueel verblijfsbezoek</i>	<i>Destinatie Holland - verhouding</i>	<i>2007</i>	<i>939</i>
<i>MICE verblijfsbezoek</i>	<i>Destinatie Holland - verhouding</i>	<i>2007</i>	<i>235</i>

In bovenstaande tabel worden de modules bestedingen tijdens MICE dagbezoek van Nederlanders en buitenlanders niet meegenomen, omdat daar (nog) geen landelijke bronnen voor beschikbaar zijn.

⁴ Met de beschikbare cijfers per april 2009. De nieuwste Statistiek Inkomend Toerisme (SIT) cijfers over zakelijk verblijfsbezoek van buitenlanders zijn eind dit jaar beschikbaar. Er kan nu een voorlopige berekening gemaakt kunnen worden op basis van de Methode Politiek, met de nieuwste SLA cijfers en een inflatiecorrectie.

⁵ Het rapport 'De markt voor binnenlandse zakelijke reizen 2008' (NBTC) geeft op landelijk niveau bestedingscijfers en de verdeling zakelijk-MICE weer (pag 34). Op provinciaal niveau wordt de verhouding bestedingen tijdens individueel en MICE bezoek gebaseerd op de verhoudingen zakenreizen naar motief (pag 30) en de totale bestedingen per provincie (pag 35). Aanname die daarbij gedaan wordt is dat de verhouding die geldt voor het aantal zakelijk bezoeken naar motief ook geldt voor de bestedingen naar motief.

⁶ Verhouding individueel en MICE verblijfsbezoek van buitenlanders is gebaseerd op verhoudingsgetal uit het rapport Destinatie Holland (NBTC): 80% individueel - 20% MICE (Destinatie Holland).

De standaard – werkgelegenheid in de vrijetijdssector

Binnen de standaard voor de vrijetijdssector is gekozen voor LISA (Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen en Vestigingen) als bron voor de werkgelegenheidscijfers. Binnen LISA is een afbakening (bijlage 4c) gemaakt van SBI codes die binnen deze standaard geheel of gedeeltelijk tot de vrijetijdssector horen.

Het databestand van LISA bevat gegevens over alle vestigingen in Nederland waar betaald werk wordt verricht. Alle provincies hebben beschikking over deze bron. Het LISA werkt met de Standaard Bedrijfsindeling (SBI) codes van het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS). Dit is een hiërarchische indeling van economische activiteiten.

Binnen SBI codes kan geen onderscheid gemaakt worden tussen werkgelegenheid als gevolg van bestedingen toeristische vakanties, zakelijk verblijf, vaste standplaatsvakanties, dagtoeristisch, etc. LISA geeft alleen een totaaloverzicht van de werkgelegenheid in de vrijetijdssector inclusief het zakelijk bezoek.

Werkgelegenheid vrijetijdssector in Nederland 2008

Module	Bron	Jaar	Banen
Werkgelegenheid vrijetijdssector	LISA	2008	478.300

De standaard – werkgelegenheid via aanbod

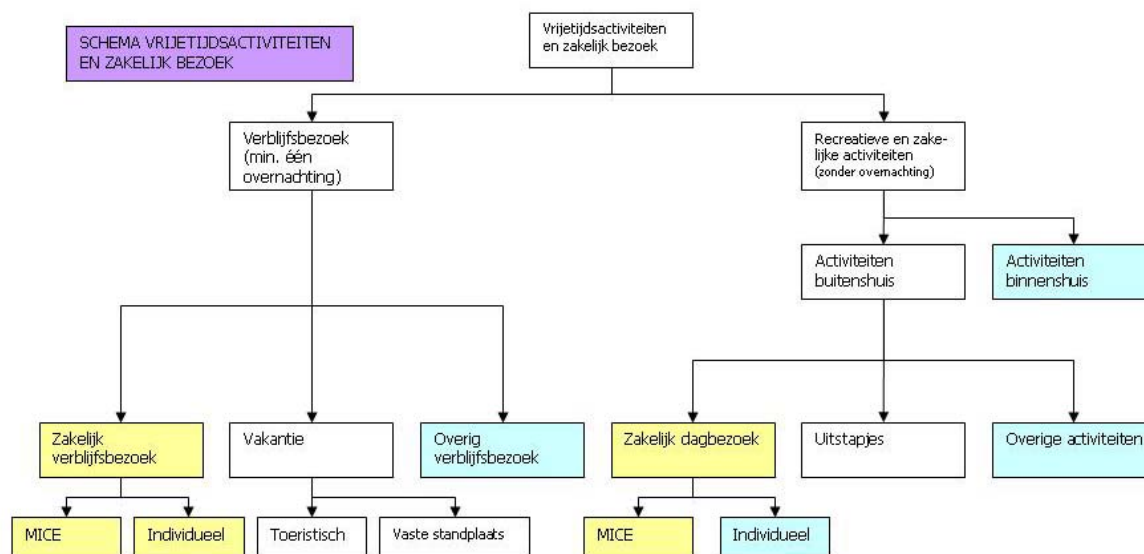
Aangezien de bestedingen via de vraag zijn bepaald en werkgelegenheid via het aanbod zijn deze niet direct met elkaar te matchen conform het schema van de bestedingen. Werkgelegenheid (een werknemer) kan in directe zin niet altijd direct gekoppeld worden aan een specifieke module uit het schema van bestedingen. Veelal is het de resultante van verschillende activiteiten. Dat geldt bijvoorbeeld voor hotels met zakelijke en toeristische verblijfsgasten.

Dit hoofdstuk vormt een samenvatting voor de standaard. In de hierop volgende hoofdstukken worden de diverse onderdelen verder uitgewerkt en worden keuzes toegelicht.

1. Vrijtijdsactiviteiten en zakelijk bezoek

1.1. Hoofdschema vrijetijdsactiviteiten en zakelijk bezoek

Onderstaand schema geeft een samengesteld overzicht van de vrijetijdsactiviteiten in en van het zakelijk bezoek aan een land of regio. Activiteiten kunnen onderverdeeld worden naar activiteiten met en zonder overnachting. Verder kan een onderverdeling gemaakt worden naar toeristische of recreatieve en zakelijke activiteiten. Zakelijk bezoek behoort niet tot de vrijetijdsactiviteiten, maar heeft zoveel raakvlakken met de vrijetijdssector dat het voor de volledigheid wel in dit schema is meegenomen (geel).

Activiteiten die niet of nauwelijks te beïnvloeden zijn (overig verblijfsbezoek (bijv. familiebezoek), activiteiten binnenshuis en overige activiteiten (zoals bijv. zelf sporten en verenigingsactiviteiten)) zijn wel opgenomen in het schema, maar worden verder niet uitgewerkt (blauw). Deze activiteiten worden ook niet meegenomen bij de berekening van de totale bestedingen. Hetzelfde geldt voor individueel zakelijk dagbezoek.

1.2. Verantwoording

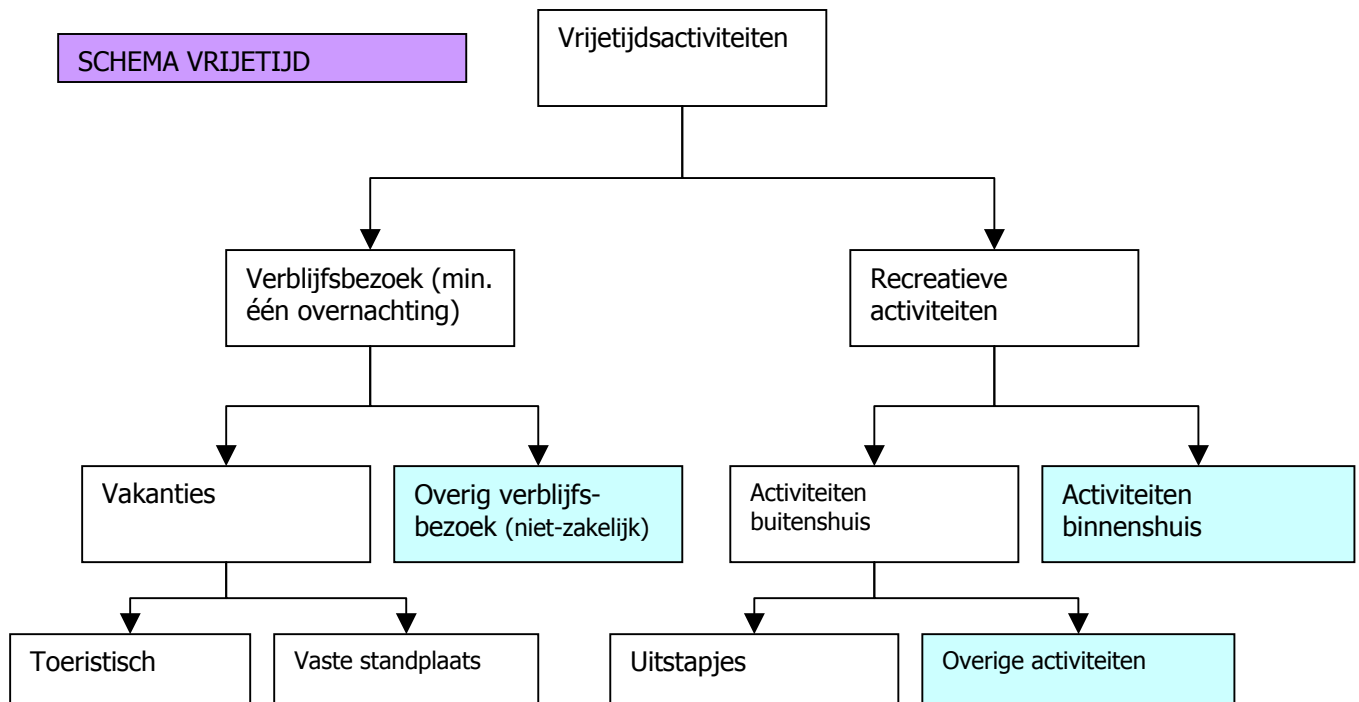
Er is in dit schema gekozen voor een hoofdverdeling naar verblijfsbezoek (minimaal 1 overnachting) en recreatieve en zakelijk activiteiten (zonder overnachting). Uiteraard zijn er ook andere indelingen mogelijk (zoals een hoofdindeling naar zakelijk en vrijetijd). In de verschillende indelingen zullen echter dezelfde basismodules – de bouwstenen - terugkomen.

In de schema's in dit hoofdstuk en in de volgende hoofdstukken wordt de verdeling naar Nederlanders en buitenlanders voor de overzichtelijkheid buiten beschouwing gelaten. Voor ieder onderdeel in de schema's geldt echter dat de bezoekers zowel uit het binnen- als uit het buitenland kunnen komen. In de tekst en bij de keuze voor de bronnen wordt de onderverdeling naar Nederlanders en buitenlanders wel gemaakt.

2. Vrije tijd

2.1. Definitie vrije tijd

Vrije tijd = de tijd die overblijft na aftrek van verplichte tijd (tijd die besteedt wordt aan beroep, studie of huishouden) en persoonlijke tijd (tijd die besteedt wordt aan persoonlijke hygiëne, eten (behalve uit eten in restaurants in de vrije tijd) en slapen). Bron: SCP

Vrijetijdsactiviteiten = activiteiten die uitgevoerd worden in de vrije tijd.

2.2. Afbakening

De vrijetijdssector omvat alle hierboven genoemde 'vrijetijdsonderdelen'. Een deel van deze activiteiten is niet of slechts deels te beïnvloeden. Het is KennisAs stelt dat het binnen deze standaard nuttig is de vrijetijdssector verder af te bakenen.

De vrijetijdssector binnen de afbakening van de KennisAs omvat:

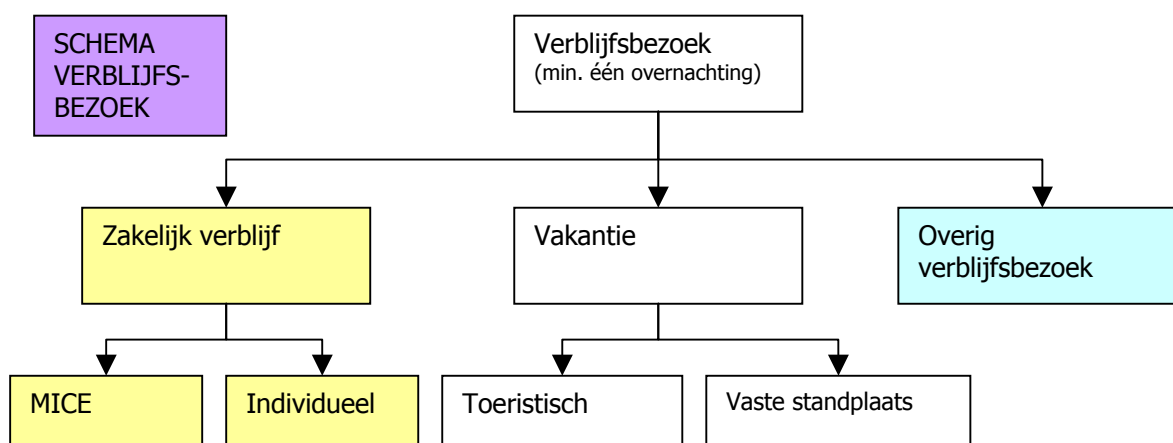
- **Vakanties**, toeristische vakanties en vakanties op een vaste standplaats worden verder uitgewerkt in hoofdstuk 3, 'overig verblijfsbezoek' (zie omschrijving in H3) wordt buiten beschouwing gelaten.
- **Uitstapjes** (zie omschrijving en afbakening in H4). Recreatieve activiteiten buiten de eigen woning, die niet binnen de definitie van 'uitstapjes' vallen worden omschreven als 'overige activiteiten' en worden in deze standaard buiten beschouwing gelaten.

3. Bestedingen tijdens verblijfsbezoek

3.1. Definitie verblijfsbezoek

Verblijfsbezoek = bezoek aan een land of regio met minimaal één overnachting en maximaal twee maanden in een accommodatie die niet je hoofdverblijf is.

Verblijfsbezoek kan onderverdeeld worden in verblijfsbezoek met een zakelijk motief (= zakelijk verblijf), verblijf met een vrijetijdsmotief (= vakantie) en overig verblijfsbezoek.

3.2. Motief

Vakantie = bezoek (niet met een zakelijk motief) met minimaal één overnachting in een accommodatie die niet je hoofdverblijf is. Ook het logeren bij familie, vrienden of kennissen in het buitenland valt onder het begrip vakantie. Een verblijf bij familie, vrienden of kennissen in Nederland telt echter niet mee, tenzij de bewoners de hele tijd of de meeste dagen afwezig waren.

Er wordt binnen deze standaard onderscheid gemaakt tussen de modules toeristische vakanties en vakanties op een vaste standplaats.

Toeristische vakantie = bezoek met minimaal één overnachting aan een accommodatie die niet je hoofdverblijf is en die niet in eigen bezit is (niet met een zakelijk motief).

Vaste standplaats vakantie = bezoek met minimaal één overnachting in een accommodatie die niet je hoofdverblijf is, maar die wel in eigen bezit is (niet met een zakelijk motief).

Zakelijk verblijfsbezoek = bezoek met minimaal één overnachting met een zakelijk motief.

Zakelijk verblijfsbezoek wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 6.

Overig verblijfsbezoek = bezoek met minimaal één overnachting dat niet binnen de definitie van vakantie of zakelijk verblijfsbezoek valt (bijv. een verblijf bij familie, vrienden of kennissen in Nederland).

Overig verblijfsbezoek wordt binnen deze standaard verder buiten beschouwing gelaten.

3.3. Beschikbare bronnen

3.3.1. Bronnen voor toeristische vakanties van Nederlander

Er zijn op dit moment drie landelijke bronnen voor informatie over de economische betekenis van de binnenlandse toeristische vakanties, namelijk het Continu Vakantieonderzoek (CVO), de Statistiek Logiesaccommodaties (SLA) van het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS) en sinds 2006 de Vakantie & Vrijetijd Monitor (VVM) van NRIT-GfK.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van een aantal kenmerken van de bestaande onderzoeken.

	CVO	SLA	VVM	
Jaarlijks onderzoek	✓	✓	✓	
Informatie over toeristische vakanties	✓	x	✓	CBS onderzoek de mogelijkheid zakelijke en toeristisch te splitsen.
Informatie over vakanties op een vaste standplaats	✓	x	✓	
Informatie over zakelijk verblijfsbezoek	x	x	x	CBS onderzoek de mogelijkheid zakelijk en toeristisch te splitsen. In de VVM wordt de vakantiegangers gevraagd of ze ook een zakenreis gemaakt hebben.
Consumentenonderzoek	✓	x	✓	
Onderzoek onder aanbieders	x	✓	x	
Compleet overzicht alle logiesvormen	✓	x	✓	CBS hanteert een ondergrens, kleinste accommodaties worden niet meegenomen ⁷ .
Onderzoek geeft direct informatie over bestedingen	✓	x	✓	CBS berekent m.b.v. het aantal overnachtingen de bestedingen.
Cijfers beschikbaar op nationaal en provinciaal niveau	✓	✓	✓	
Cijfers beschikbaar op regionaal niveau	✓	✓	✓	CBS hanteert CBS toeristengebieden of COROP, bij CVO is maatwerk mogelijk. VVM werkt met de CBS toeristengebieden.
Historische cijfers zijn beschikbaar	✓	✓	x	De VVM kent nog geen lange historie (2006-2008)

3.3.2. Bronnen voor vaste standplaatsvakanties van Nederlanders

Uit de tabel in paragraaf 3.3.1. blijkt dat zowel het continu vakantieonderzoek (CVO) als de Vakantie & Vrijetijd Monitor (VVM) inzicht geven in de bestedingen tijdens vastestandplaatsvakanties van Nederlanders. In de Statistiek Logiesaccommodaties van het CBS, wordt deze categorie buiten beschouwing gelaten.

3.3.3. Bronnen voor toeristische vakanties van buitenlanders

De Statistiek Logiesaccommodaties (SLA) van het CBS geeft informatie over het aantal buitenlandse verblijfsbezoekers. Zie voor kenmerken van dit onderzoek de tabel in paragraaf 3.3.1. Dit onderzoek geeft echter alleen inzicht in de overnachtingen, maar niet in de bestedingen van de buitenlandse verblijfsbezoekers. Ook maakt dit onderzoek geen onderscheid tussen zakelijk en toeristisch verblijfsbezoek.

De Statistiek Inkomend Toerisme (SIT) geeft wel inzicht in de bestedingen van de verblijfsbezoekers en in de verdeling zakelijk-toeristisch. Dit onderzoek wordt echter niet jaarlijks uitgevoerd en daarom is er voor de jaren dat de SIT niet verschijnt altijd een berekening nodig op basis van cijfers uit de SIT en uit de SLA.

⁷ Ondergrens: Hotels, pensions en jeugdaccommodaties minimaal 5 slaappleaatsen en verblijfsrecreatieve accommodaties (groepsaccommodaties, huisjescomplexen en kampeerterreinen) minimaal 20 slaappleaatsen. Bij huisjeseigenaren geldt dat de huisjes/bungalows/appartementen wel beschikbaar moeten zijn voor de verhuur.

Het is op dit moment (april 2009) nog niet zeker of de SIT voor alle provincies betrouwbare data op zal leveren, maar naar verwachting (NBTC) zal voor een aantal provincies de basis te smal zijn. Dit betekent dus dat er voor een aantal provincies een 'gat' ontstaat in de standaard (indien uitgegaan wordt van de provinciale bestedingscijfers).

3.3.4. Bronnen voor vaste standplaatsvakanties van buitenlanders

Op dit moment is er geen landelijke bron (GAT 1) die inzicht verschaft in het aantal vaste standplaatsvakanties van buitenlanders en de bestedingen tijdens deze vakanties.

3.4. Gemeenschappelijke basis

De provincies zijn zonder uitzondering geïnteresseerd in informatie over de bestedingen van vakantie-gangers uit binnen en buitenland. Deze module moet dus opgenomen worden in de gemeenschappelijke basis.

3.4.1. Keuze bron voor toeristische vakanties van Nederlanders

Binnen de standaard wordt gekozen voor het Continu Vakantie Onderzoek (CVO) als meest geschikte bron voor informatie over bestedingen tijdens binnenlandse vakanties.

Het CVO (consumentenonderzoek) neemt, in tegenstelling tot de SLA (onderzoek onder aanbieders) van het CBS, alle logiesvormen mee. Een ander voordeel van het CVO is de beschikbaarheid van historische gegevens over een lange periode.

Het CVO werkt met gebroken jaren. Binnen de standaard wordt ervoor gekozen om – zonder verdere bewerking - de uitkomsten van het onderzoek toe te wijzen aan het jaar waar het grootste deel van het onderzoek heeft plaats gevonden. Dus CVO 2006-2007 (oktober 2006 tm september 2007) wordt toegewezen aan 2007.

3.4.2. Keuze bron voor vaste standplaatsvakanties van Nederlanders

Binnen de standaard wordt gekozen voor het Continu Vakantie Onderzoek (CVO) gekozen als meest geschikte bron voor bestedingen tijdens vaste standplaatsvakanties (vanuit de overwegingen die genoemd zijn in paragraaf 3.3.1.).

3.4.3. Keuze bron voor toeristische vakanties van buitenlanders

Voor het berekenen van de bestedingen van buitenlandse vakantiegangers wordt binnen deze standaard gekozen voor het aantal overnachtingen uit de Statistiek Logiesaccommodaties (SLA) van het CBS in combinatie met de bestedingscijfers uit de Statistiek Inkomend Toerisme (SIT) van het NBTC.

Deze bronnen geven echter geen volledig beeld van het aantal overnachtingen van buitenlandse verblijfsgasten. De SLA is namelijk een onderzoek onder aanbieders en hanteert bij de selectie van deze aanbieders een ondergrens⁸, dus kleinschalige accommodaties worden niet meegenomen. Daarnaast geeft de SLA geen inzicht in de vaste standplaatsvakanties van buitenlanders (GAT 1) en evenmin in de vakanties op een boot (H5).

3.4.4. Berekening bestedingen buitenlandse verblijfsgasten

Om de bestedingen tijdens de vakanties van buitenlanders te weten te komen, is een berekening nodig. Er zijn om dit moment twee methodes in gebruik. Methode 1 heeft de voorkeur, omdat deze methode gebruik maakt van provinciale bestedingscijfers, terwijl methode 2 uitgaat van de landelijke cijfers.

Methode 1 – Methode Politiek/NBTC:

Met behulp van de overnachtingscijfers (provinciaal) uit de Statistiek Logiesaccommodaties (SLA) van het CBS en cijfers met betrekking tot de bestedingen per persoon per verblijfstype (provinciaal) uit de

⁸ hotels, pensions en jeugdaccommodaties ≥ 5 slaappleatsen; verblijfsrecreatieve accommodaties (groepsaccommodaties, huisjescomplexen en kampeerterrinen) ≥ 20 slaappleatsen.

Statistiek Inkomend Toerisme (SIT), kan met de 'Methode Politiek/NTBC' op het provinciale bestedingscijfer berekend worden voor buitenlandse verblijfs gasten. Het is ook mogelijk op basis van deze cijfers een verdeling toeristisch, zakelijk en overig verblijfsbezoek te maken

Deze methode staat stap voor stap uitgewerkt in bijlage 1a (incl. de aannames die gedaan zijn). Daarnaast is een rekenmodel in MS Excel beschikbaar.

Belangrijkste nadeel van de methode:

- Waarschijnlijk levert de SIT niet voor alle provincies en regio's betrouwbare cijfers op. Deze provincies en regio's zouden ervoor kunnen kiezen om de bestedingen via methode 2 te berekenen.

Methode 2 – Methode Wagenaar/GOBT:

Met behulp van de overnachtingscijfers naar herkomstland (provinciaal) uit de Statistiek Logies-accommodaties (SLA) van het CBS en cijfers met betrekking tot de bestedingen per persoon per herkomstland (landelijk) uit de Statistiek Inkomend Toerisme (SIT) (voor iedereen beschikbaar via het NRIT Trendrapport, toerisme, recreatie en vrijetijd 2006/2007), kan met de 'Methode Wagenaar-GOBT' een inschatting gemaakt worden van de provinciale bestedingen van buitenlandse verblijfs gasten.

Deze methode staat stap voor stap uitgewerkt in bijlage 1b (incl. de aannames die gedaan zijn). Daarnaast is een rekenmodel in MS Excel beschikbaar. Let op deze methode geeft slechts een grove schatting van de totaalbedragen, inzoomen per herkomstland wordt niet aangeraden.

Belangrijkste nadelen van de methode:

- Er zijn alleen landelijke cijfers beschikbaar met betrekking tot de bestedingen per nationaliteit per dag. De aanname wordt gedaan dat de gemiddelde bestedingen per nationaliteit per provincie of regio niet afwijken van de landelijke.
- Op de verdeling zakelijk bezoek, toeristisch bezoek en overig bezoek wordt in deze berekening niet ingegaan.

3.4.5. Mogelijke oplossing voor 'gat vaste standplaatsvakanties buitenlanders'

Mogelijke manieren om de gegevens over de vaste standplaats vakantie van buitenlanders boven tafel te krijgen:

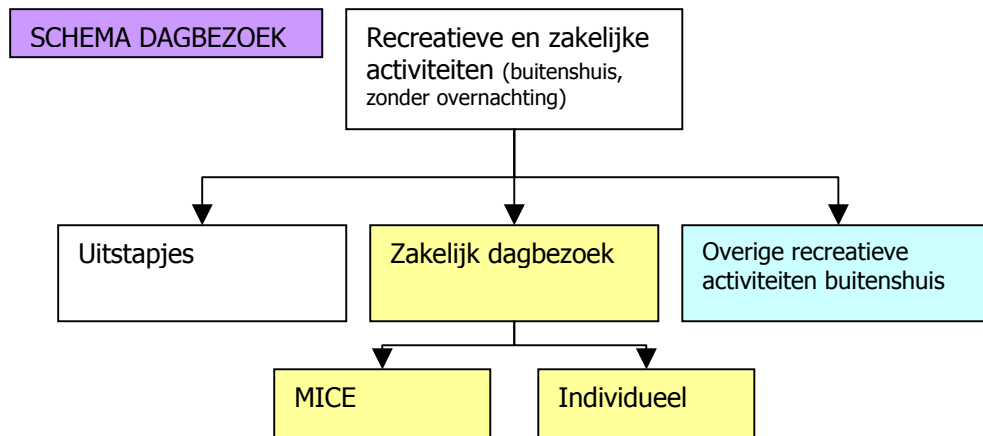
1. Dit onderwerp indien mogelijk mee laten lopen in de bestaande onderzoeken
2. Een aanvullend onderzoek opzetten, specifiek voor dit onderwerp

Deze mogelijke oplossingen worden in H8 verder uitgewerkt.

4. Bestedingen tijdens dagbezoek

4.1. Definitie dagbezoek

Dagbezoek = een bezoek aan een land of regio met een vrijetijds- of zakelijk motief zonder overnachting. Dit betreft zowel activiteiten door de eigen inwoners als activiteiten door bezoekers van het land of de regio.

4.2. Motief

Uitstapjes = recreatieve activiteiten waarvoor men ten minste twee uur van huis is zonder dat daarbij een overnachting elders plaatsvindt. Bezoeken aan familie of kennissen zijn geen uitstapjes/dagtochten.

Binnen deze standaard ervoor gekozen om te spreken over uitstapjes en niet over dagtochten, omdat het woord dagtochten impliceert dat er sprake moet zijn van een uitstapje over een langere periode (een dag), terwijl de ondergrens in de definitie slechts twee uur bedraagt (een dagdeel).

Zakelijk dagbezoek = bezoek met een zakelijk motief zonder overnachting.

Zakelijk verblijfsbezoek wordt verder uitgewerkt in het hoofdstuk (5) over bezoek met een zakelijk motief.

Overige recreatieve activiteiten buitenshuis = alle activiteiten (zonder overnachtingen) die niet binnen de definitie van een uitstapje of zakelijk dagbezoek vallen of waarvoor men minder dan twee uur van huis is.

De categorie 'overige recreatieve activiteiten buitenshuis' wordt binnen deze standaard verder buiten beschouwing gelaten.

4.3. Beschikbare bronnen

4.3.1. Bronnen voor binnenlandse uitstapjes

	CVTO	CBS	
Frequentie onderzoek ⁹	2-jaarlijks	5-jaarlijks	
Informatie over uitstapjes van Nederlanders (≥2 uur)	✓	✓	
Informatie over kortdurende recreatieve activiteiten van Nederlanders (<2 uur)	✓	x	
Consumentenonderzoek	✓	✓	
Manier van vragen	geholpen	open	
Cijfers beschikbaar op nationaal en provinciaal niveau	✓	✓	
Cijfers beschikbaar op regionaal niveau	✓	x	CVTO cijfers zijn beschikbaar tot op gemeentelijk niveau, echter in de meeste gevallen zal samenvoeging van gemeenten tot grotere regio's nodig zijn om tot betrouwbare uitspraken te komen.
Historische cijfers zijn beschikbaar	x	✓	Door de 5-jarige cyclus van het CBS onderzoek zijn trends moeilijk te signaleren. CVTO is nu 2x uitgevoerd, meting 1 en 2 zijn niet te vergelijken. Vervolgmetingen kunnen wel met meting 2 vergeleken worden.

Op dit moment (2008-2009) vergelijken het CBS en het NBTC-NIPO (CVTO) beide onderzoeken qua methodologie en resultaten en wordt er gekeken naar afstemming.

4.3.2. Bronnen voor uitstapjes van buitenlanders

Op dit moment is er geen landelijke bron (GAT 1) voor dagbezoek vanuit het buitenland. Een aantal provincies beschikt wel over cijfers met betrekking tot het buitenlands dagbezoek. Bronnen hiervoor zijn eigen bezoekersonderzoek of onderzoek door adviesbureaus (bijv. Ecorys voor de Provincie Utrecht of Toerdata Noord (ISM) voor de Noordelijke provincies).

4.4. Gemeenschappelijke basis

De provincies zijn zonder uitzondering geïnteresseerd in informatie over de bestedingen tijdens uitstapjes van Nederlanders en buitenlanders. Deze module moet dus opgenomen worden in de gemeenschappelijke basis.

4.4.1. Keuze bron voor binnenlandse uitstapjes

Binnen de standaard wordt gekozen voor het Continu Vrijtijdsonderzoek (CVTO) als meest geschikte bron is voor informatie over bestedingen tijdens uitstapjes van Nederlanders.

Het CVTO meet het uithuizige vrijetijdsgedrag van Nederlanders¹⁰. Onder een uithuizige vrijetijdsactiviteit worden daarbij alle recreatieve activiteiten verstaan die buiten de eigen woning worden ondernomen en waarbij men minimaal een uur van huis is (inclusief reistijd). In het CVTO worden elf

⁹ Opmerking CBS: Op dit moment zijn er geen Europese (Eurostat) verplichtingen voor het leveren van gegevens met betrekking tot dagtochten van Nederlanders. Op korte termijn zal een dergelijke verplichting er ook niet komen. Er wordt eerst een pilot gedraaid met een vrijwillig onderzoek naar dagrecreatie. Een aantal landen zal aan deze pilot deelnemen, welke landen dit zijn, is nog niet bekend. De uitkomsten van deze pilot zullen worden gebruikt voor een verdere discussie over het opnemen van verplichtingen. In de toekomst behoort dit dus zeker tot de mogelijkheden. In dat geval zou CBS ervoor kunnen kiezen de frequentie van het Onderzoek Dagrecreatie op te voeren.

¹⁰ De onderzoeksaanpak bestaat uit een reeks van 52 wekelijkse metingen, met afsluitend een jaarmeting. In de weekmetingen wordt telkens een netto-steekproef van 350 personen (representatief voor Nederlandse bevolking) over hun vrijetijdsgedrag in de achterliggende week ondervraagd. Basis voor het onderzoek vormt TNS Nipobase: een database van 220.000 personen, die via hun eigen pc aan allerlei vormen van onderzoek meewerken.

clusters van recreatieve activiteiten onderscheiden, variërend van bezoek attractieparken, funshoppen tot hobby's/verenigingsleven.

Het CVTO definieert vrijetijdsactiviteiten als: alle recreatieve activiteiten die buiten de eigen woning worden ondernomen en waarbij men minimaal één uur van huis is (inclusief reistijd).

4.4.2. Nadere afbakening binnenlandse uitstapjes

De KennisAs constateert dat ten behoeve van de landelijke standaard een nadere afbakening en verdere focus op toeristisch-recreatieve activiteiten binnen het CVTO gewenst is. Daarvoor zijn twee criteria gehanteerd: stuurbaarheid vanuit vrijetijdsbeleid (waaronder activiteiten niet in verenigingsverband) en de focus op activiteiten buiten de normale woonomgeving (duur minimaal 2 uur).

1. De volgende recreatieve activiteiten worden **niet** meegenomen in de standaard op basis van het criterium stuurbaarheid (waaronder activiteiten in verenigingsverband):
  - a. Buitenrecreatie: naar de volkstuin
  - b. Waterrecreatie en -sport: zwemmen in binnenbad *in verenigingsverband*
  - c. Zelf sporten : alle sporten voor zover sporten ondernomen *in verenigingsverband*
  - d. Sportwedstrijd bezoeken: alle amateurwedstrijden
  - e. Wellness/beauty/ontspanning: voor zover ondernomen *in verenigingsverband*
  - f. Recreatief winkelen: markt bezocht, tuincentrum en winkelen voor plezier in stadsdeelcentrum of wijkcentrum
  - g. Overige culturele-, hobby- verenigingsactiviteiten en cursussen: alle activiteiten

In bijlage 3 is een overzicht opgenomen van alle vrijetijdsactiviteiten die wel binnen de IPO-standaard vallen.

Consequentie extra criterium verenigingsverband

In de eerste drie metingen van CVTO zijn voor activiteiten in de clusters 'Zelf sporten' en 'Wellness' geen onderscheid gemaakt of deze in verenigingsverband zijn uitgeoefend of niet. Hiertoe moet de vragenlijst met een extra vraag worden uitgebreid. Vanaf CVTO 2010 zal het mogelijk zijn om dit onderscheid te maken. Dit geldt niet met terugwerkende kracht.

Voor de monitoring van provinciale bestedingen in 2009 en 2010 wordt daarom geadviseerd om het cluster 'zelf sporten' niet mee te nemen. Gezien het toeristische karakter van de wellness-sector wordt geadviseerd deze wel mee te nemen in de totale bestedingen van de vrijetijdssector.

Voor monitoring van bestedingen vanaf 2011 over de periode 2004-2008 wordt geadviseerd om de geconstateerde verhoudingen in 2010 (vierde meting CVTO) met terugwerkende kracht toe te passen voor de resultaten in de eerdere metingen van CVTO.

2. Een belangrijk kenmerk van toeristisch-recreatieve activiteiten is dat deze activiteiten buiten de 'normale woonomgeving' (usual environment) worden ondernomen.

Er zijn verschillende indicatoren die hiervoor kunnen worden genomen: buiten gemeente, afstand of duur, of een combinatie hiervan. Na zorgvuldige afweging is uiteindelijk gekozen om aan te haken bij de CBS afbakening van 2 uur. Het gaat dus om recreatieve activiteiten die - inclusief reistijd - langer dan 2 uur duren.

Uitstapje = een recreatieve activiteit die buiten de eigen woning worden ondernomen en waarbij men minimaal twee uur van huis is (inclusief reistijd) of een combinatie van twee of meer activiteiten die langer dan twee uur duurt.¹¹ Bezoeken aan familie of kennissen zijn geen uitstapjes.

De bestedingen van uitstapjes hebben betrekking op zowel de directe kosten, als de vervoerskosten en de vaste kosten.

¹¹ Deze activiteiten dienen achtereenvolgend plaats te vinden, zonder dat men eerst naar huis is gegaan. Aangezien de ondergrens voor elke recreatieve activiteit bij CVTO ligt bij 1 uur betekent een combinatie van twee activiteiten automatisch dat deze in totaal langer dan 2 uur duren.

Bij het bepalen van de bestedingen is als bovengrens 1.000 euro per uitstapje genomen conform de werkwijze van CBS bij het Onderzoek Dagrecreatie.

Afbakening uitstapjes m.b.t. kostengrens van 1000 euro:

- Deze wordt alleen toegepast voor de directe bestedingen en is inclusief de 1.000 euro.
- Voor de vervoerskosten en vaste kosten geldt géén 1.000 euro als maximum grens.
- Bij de directe bestedingen worden de cases boven de 1000 euro niet meegeteld (dus ook niet voor een bedrag van 1.000 euro).
- Bij de vervoerskosten worden de cases met directe bestedingen boven de 1000 euro wel meegenomen.

Het CVTO werkt met gebroken jaren. Binnen deze standaard wordt ervoor gekozen om de uitkomsten van het onderzoek toe te wijzen aan het jaar waar het grootste deel van het onderzoek heeft plaats gevonden. Dus CVTO 2006-2007 (april 2006 tot en met maart 2007) wordt toegewezen aan 2006.

CVTO verschijnt elke twee jaar. In de werkgroep landelijke R&T standaard is bekeken in hoeverre het mogelijk en wetenschappelijk verantwoord is om voor het segment dagtoerisme cijfers te interpoleren. Zeker in de context van jaarlijks monitoren bestedingen gekoppeld aan een beleidsdoelstelling is de conclusie dat het niet verantwoord is om schattingen te maken voor tussenliggende jaren voor dit segment.¹²

Waarom bij dagtoerisme niet interpoleren?

Dagtoerisme omvat een zeer breed scala aan activiteiten die sterk van elkaar verschillen in soort, gedrag, beïnvloedbaarheid, volumes en prijselasticiteit. Voor sommige dagtoeristische activiteiten, bijv. museumbezoek, bioscoopbezoek en uit eten (restaurants), zijn landelijke bronnen beschikbaar die op jaarbasis meten. Voor recreatieve activiteiten als wandelen en fietsen zijn daarentegen geen landelijke bronnen die op jaarbasis meten beschikbaar. Hoewel de uitgaven per dagtocht gering zijn, gaat het hier om zulke grote volumes dat uiteindelijk het effect op de totale bestedingen groot is. Omdat dagtoerisme uit zoveel verschillende activiteiten bestaat, zijn de beschikbare bronnen versnipperd. Verschillende bronnen die gebruik maken van verschillende methoden, definities en schaalniveaus en daarnaast verschillen in kwaliteit. Om uiteindelijk tot een totaalcijfer te komen voor het gehele segment moeten er een groot aantal veronderstellingen en voorbehouden worden gedaan. Zeker wanneer sprake is van belangrijke wijzigingen in macro-economisch en/of politieke context is het zeer lastig – zo niet onmogelijk – om in te schatten wat dit voor effect heeft op de prijzen en volumes van de verschillende recreatieve activiteiten.

Zolang het doel van een dergelijk exercitie is om te komen tot een globale indicatie van het belang van de sector in een jaar is deze werkwijze nog verdedigbaar. Bij het jaarlijks monitoren van beleid is deze werkwijze te grof en onbetrouwbaar en helpt beleidsmakers dan ook niet om hun beleid op jaarbasis bij te stellen; althans niet op goede gronden.

4.4.3. Mogelijke oplossing voor 'gat uitstapjes buitenlanders'

Er zijn twee manieren om informatie over de uitstapjes van buitenlanders boven tafel te krijgen.

1. Een panelonderzoek in de ons omringende landen (Dld, België, GB)
2. Een bezoekersonderzoek voor een bepaalde provincie of regio

Deze mogelijke oplossingen worden in H8 verder uitgewerkt.

4.5. Overige informatie

Diverse provincies verzamelen informatie over de bezoekersaantallen van dagattracties (attracties, evenementen, musea, recreatiegebieden etc.). In tegenstelling tot CVTO vindt de verzameling van bezoekcijfers aan de aanbodzijde plaats en niet bij de consument. CVTO biedt geen informatie over bezoekcijfers van een specifiek museum of attractie in een provincie.

De provinciale onderzoeken naar bezoekersaantallen hanteren in het algemeen een ondergrens qua bezoekers. Vaak is de informatie niet compleet omdat musea en attracties niet altijd bereid zijn hun cijfers beschikbaar te stellen. Daarnaast zijn er ook attracties en musea (de kleinere) die hun bezoekersaantallen niet exact registreren.

¹² Dit geldt overigens niet alleen voor CVTO, maar ook voor CBS Dagrecreatie dat eens in de zes jaar verschijnt.

Deze onderzoeken bieden dus aanvullende informatie over het dagbezoek in een provincie, maar worden als zodanig niet meegenomen in de nieuwe standaard. Onderzoek aan de aanbodzijde is per definitie qua reikwijdte veel beperkter dan aan de vraagkant of alleen tegen zeer hoge kosten te realiseren. Daarnaast kunnen recreatieve activiteiten als wandelen en fietsen veel beter via de vraagkant dan via de aanbodkant in kaart worden gebracht.

5. Watersport

In de algemene landelijke standaard zijn ook de vrijetijdsactiviteiten op het water meegenomen. Een aantal provincies, waaronder de kustprovincies, vinden het belangrijk om specifiek over de watersport uitspraken te kunnen doen over de bestedingen. Over bestedingen in de watersport op provinciaal niveau zijn nauwelijks landelijke bronnen beschikbaar. Een aantal provincies zijn momenteel in gesprek met EZ en CBS om ervoor te zorgen dat er meer data over deze sector beschikbaar komt.

Het onderwerp watersport is kort aan bod geweest in de besprekingen met CBS en NBTC.¹³ Dit hoofdstuk moet gezien worden als eerste verkenning van dit onderwerp in het kader van de standaard. Dit hoofdstuk geeft inzicht in de informatie die hierover beschikbaar is uit de landelijke bronnen.

5.1. Definities watersport

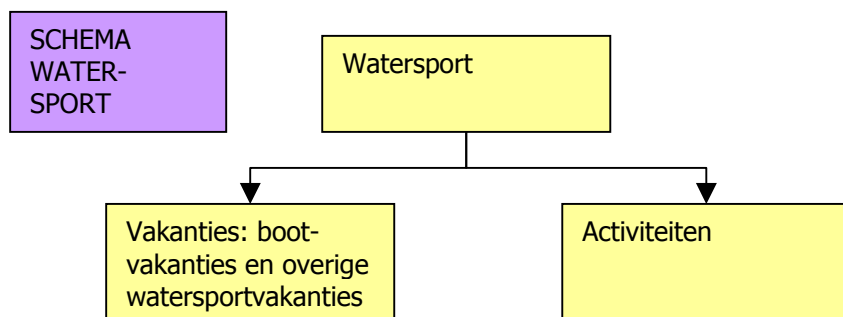
Er zijn twee definities van watersport.

Watersport (in brede zin) = vormen van sport die in of op het water beoefend worden, zowel overdekt als in de openlucht.

Watersport (in enge zin) = vormen van sport waarbij met een boot of (surf)plank gevaren wordt.

Hier wordt verder watersport in brede zin gehanteerd.

Watersport als zodanig is een recreatieve activiteit. Bij een watersportvakantie is aan watersport als belangrijkste dagactiviteit ook verblijf gekoppeld. Een voorbeeld hiervan is een duikvakantie. Een specifieke vorm van watersportvakanties zijn vakanties waar de overnachting op de boot zelf plaatsvindt (bootvakanties).

5.2. Bootvakanties

5.2.1. Bronnen bootvakanties Nederlanders

Voor deze algemene standaard is gekozen voor het Continu Vakantie Onderzoek (CVO) als bron voor vakanties van Nederlanders. Het CVO geeft onder meer inzicht in het aantal vakanties en overnachtingen en de bestedingen tijdens vakanties op het water. Ook het aandeel van vaarvakanties ten opzichte van vakanties in de andere logiesvormen is bekend. Door het relatief kleine aandeel (landelijk 1,7% in 2007) zijn de cijfers met betrekking tot bootvakanties meestal niet betrouwbaar op provinciaal niveau.

De Vakantie en Vrijetijdsmonitor (VVM) van NRIT/GfK heeft een vergelijkbare opzet als het CVO en kent daarom dezelfde beperkingen. De Statistiek Logiesaccommodaties (SLA) van het CBS levert ook

¹³ Een gedetailleerde behandeling van een aparte thema standaard voor de watersport valt buiten de offerte van de KennisAs. Hiervoor is een apart traject nodig. Deels is dit al – los van de opdracht aan de KennisAs – ingezet door een aantal provincies.

informatie over het aantal overnachtingen van Nederlanders in Nederland (vakanties en zakelijk), maar dit onderzoek laat de vaar-/bootvakanties buiten beschouwing.

De statistiek watersport van CBS geeft informatie over aantallen, leden, cursisten, baten en lasten van watersportclubs en zeil- en surfscholen, over baten en lasten van exploitanten van jachthavens en over ligplaatsen van jachthavens.

5.2.2. Bronnen bootvakanties van buitenlanders

In de algemene standaard is gekozen voor de Statistiek Logiesaccommodaties (SLA) van het CBS in combinatie met de SIT als bron voor vakanties van buitenlanders. Zoals voorgaande paragraaf al vermeldt, laat dit onderzoek (vanuit de aanbodskant) de vaar-/bootvakanties buiten beschouwing en levert dus geen bruikbare informatie over dit onderwerp.

Er zijn geen landelijke bronnen beschikbaar die inzicht geven in de bestedingen tijdens bootvakanties door buitenlanders in Nederland.

5.3. Watersportactiviteiten

5.3.1. Watersportactiviteiten van Nederlanders

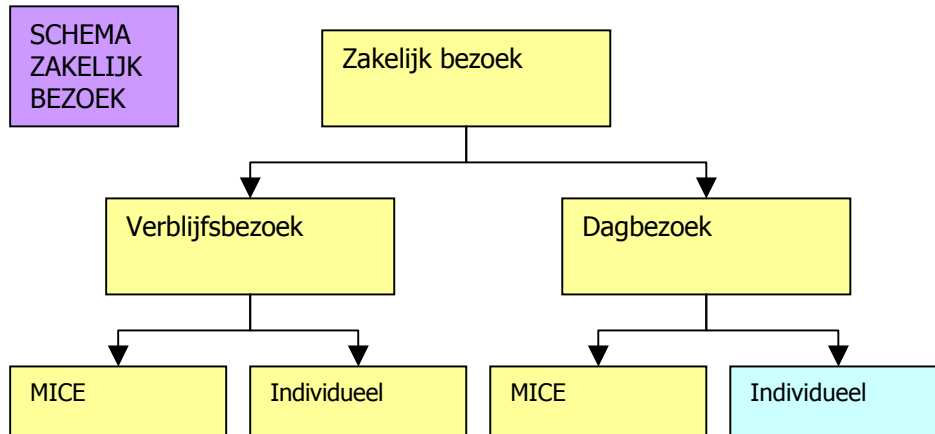
In de algemene standaard is voor uitstapjes van Nederlanders gekozen voor het Continu Vrijtijds-onderzoek (CVTO) als bron. Het CVTO deelt de recreatieve activiteiten in in categorieën: een van de categorieën is 'waterrecreatie en -sport' (zie bijlage 3). Het is mogelijk om op provinciaal niveau op hoofdlijnen inzicht te geven in het aantal activiteiten en de bestedingen in deze categorie. Gedetailleerde informatie op provinciaal niveau over de subcategorieën, zal echter meestal niet betrouwbaar zijn.

5.3.2. Watersportactiviteiten van buitenlanders

Er is geen landelijke bron beschikbaar die inzicht geeft in uitstapjes van buitenlanders in Nederland. Dus over het aantal watergerelateerde uitstapjes (vaartochten) van buitenlanders in Nederland is ook niets bekend.

6. Bestedingen tijdens bezoek met een zakelijk motief

Bezoek met een zakelijk motief is per definitie (zie definitie vrije tijd) geen vrijetijdsactiviteit. Veel zakelijke activiteiten hebben echter veel raakvlakken met de vrijetijdsector (zoals overnachten in hotel, horecabezoek, toeristische nevenactiviteiten). Daarnaast richten steeds meer 'typisch toeristische' bedrijven (zoals hotels, attractieparken en musea) zich ook op de zakelijke markt. Dit is de reden dat zakelijk bezoek toch in deze inventarisatie is meegenomen.

6.1. Definities zakelijk bezoek

Zakelijk verblijfsbezoek = bezoek van minimaal één nacht met een zakelijk motief.

Zakelijk dagbezoek = bezoek met een zakelijk motief zonder overnachting.

6.2. Definities zakelijke bezoekers

Er worden twee soorten zakelijke bezoekers onderscheiden, namelijk bezoekers die de regio bezoeken vanuit een MICE-motief¹⁴ en de overige zakelijke bezoekers.

MICE bezoeker = zakelijke bezoeker met als motief het bijwonen van een vergadering in een externe accommodatie, het bezoeken van een congres, beurs of seminar, het volgen van een opleiding/training, het deelnemen aan een bedrijfsuitje of een incentive (= beloningsreis) met minimaal 10 personen.

Een externe accommodatie kan zijn een ander bedrijf of organisatie, een congrescentrum, een hotel met zaalverhuur/vergaderfaciliteiten, een café of restaurant, een trainingscentrum, een universiteit of een ziekenhuis.

Individueel zakelijke bezoeker = zakelijk bezoeker met een ander motief dan MICE.

Een individueel zakelijk bezoek is dus een bijeenkomst (vergadering, congres, beurs, seminar, opleiding, training, bedrijfsuitje of incentive) met minder dan 10 personen en/of een bijeenkomst op een interne locatie.

¹⁴ MICE is een afkorting die staat voor: Meetings, Incentives, Conventions en Exhibitions. Bron: NBTC

6.3. Beschikbare bronnen

6.3.1. Bronnen zakelijk verblijfsbezoek

De markt voor binnenlandse zakelijke reizen (CVO)

- informatie over meerdaagse zakelijke reizen van Nederlanders in Nederland (binnenland)
- er wordt onderscheid gemaakt tussen MICE en overig
- geen informatie over zakenreizen van buitenlanders in Nederland
- onderzoek onder consumenten
- het onderzoek verschaft informatie over bestedingen op provinciaal niveau
- het onderzoek verschijnt tweejaarlijks

CBS - Statistiek Logiesaccommodaties (SLA)

- informatie over het totaal aantal gasten en overnachtingen (binnen- en buitenland)
- de SLA maakt op dit moment nog geen onderverdeling naar zakelijk en toeristisch verblijfsbezoek
- onderzoek onder aanbieders
- het onderzoek verschijnt jaarlijks
- er wordt geen onderscheid gemaakt tussen MICE en individueel zakelijk bezoek
- geen directe informatie over bestedingen (wordt in combinatie met de Statistiek Inkomend Toerisme wel gebruikt voor schattingen voor bestedingen)

De Statistiek Inkomend Toerisme (SIT) geeft inzicht in de bestedingen van de verblijfsbezoekers en in de verdeling zakelijk-toeristisch. Met behulp van de SIT kan voor de meeste provincies een berekening gemaakt worden van de bestedingen door toeristische, zakelijke en overige verblijfsbezoekers.

6.3.2. Bronnen zakelijk dagbezoek

Op dit moment zijn er geen bronnen voor zakelijk dagbezoek vanuit binnen (GAT 3) en buitenland (GAT 4).

6.4. Gemeenschappelijke basis

6.4.1. Keuze bron voor zakelijk verblijfsbezoek Nederlanders

Op dit moment is er slechts één landelijke bron beschikbaar die direct informatie geeft over de totale bestedingen tijdens zakelijk verblijfsbezoek op provinciaal niveau. Dat is het rapport 'De markt voor binnenlandse zakelijke reizen' van het NBTC. Binnen deze standaard wordt gekozen voor deze bron als meest geschikte bron voor inzicht in de bestedingen tijdens zakelijk verblijfsbezoek van Nederlanders.

Deze bron geeft voor wat betreft de bestedingen van binnenlandse zakelijke verblijfsbezoekers op provinciaal niveau alleen een totaalbedrag. De verhouding individueel-MICE is op provinciaal niveau alleen bekend voor het aantal bezoeken (en dus niet voor de bestedingen). Binnen de standaard wordt ervoor gekozen om (indien inzicht hierin gewenst is) voor de bestedingen dezelfde verhouding aan te houden. De bestedingen tijdens een individuele zakenreis en een zakenreis met een MICE-motief liggen namelijk landelijke redelijk dicht bij elkaar (respectievelijk 272 euro en 263 euro) en deze cijfers zijn niet beschikbaar op provinciaal niveau.

6.4.2. Keuze bron voor zakelijk verblijfsbezoek buitenlanders

Binnen deze standaard wordt gekozen voor de Statistiek Logiesaccommodaties (SLA) van het CBS in combinatie met de bestedingcijfers uit de Statistiek Inkomend Toerisme (SIT) van het NBTC om de bestedingen van buitenlanders te berekenen. Met behulp van de 'Methode Politiek/NBTC' (zie bijlage 1a) wordt inzicht verkregen in de bestedingen van buitenlandse zakelijke verblijfsbezoekers naar motief.

6.4.3. Mogelijke oplossingen voor 'gat zakelijk (MICE) dagbezoek'

De KennisAs adviseert om binnen de standaard uit te gaan van MICE dagbezoek en om individueel zakelijk dagbezoek buiten beschouwing te laten. Individueel dagbezoek, is meestal ongeorganiseerd en ook slechts beperkt te beïnvloeden. Internationaal geldt in het algemeen dat een zakelijke dagactiviteit minimaal 4 uur moet duren, om in de statistieken opgenomen te worden. De KennisAs stelt voor om deze ondergrens ook te hanteren voor eventueel aanvullend onderzoek.

Er zijn twee manieren om informatie over MICE dagbezoek boven tafel te krijgen.

1. Een panelonderzoek in Nederland en de ons omringende landen (Dld, België, GB)
2. Een onderzoek onder het toeristisch bedrijfsleven dat zich richt/geschikt is voor bijeenkomsten met een MICE-motief.

Deze mogelijke oplossingen worden in H8 verder uitgewerkt.

7. Werkgelegenheid

7.1. Bronnen en methodieken

De werkgelegenheid kan via de vraag of via het aanbod bepaald worden. Onderzoeksbureaus als ZKA en Ecorys bepalen de werkgelegenheid via de *vraagkant*. Dit houdt in dat eerst de bestedingen in kaart worden gebracht en vervolgens met behulp van een rekenmodel met kengetallen de werkgelegenheid berekend wordt. Deze kengetallen zijn voor een deel afkomstig uit landelijke statistieken en worden voor een ander deel aangevuld op basis van eigen onderzoek. Kengetallen hebben onder meer betrekking op BTW/accijns- en inkooppercentages en arbeidscoëfficiënten.

Voordelen van meten via de vraagkant:

- Je meet de directe werkgelegenheid voor dezelfde categorieën van toeristisch-recreatieve c.q. zakelijke activiteiten als bij de bestedingen;
- Tegelijk kun je door middel van het rekenmodel de effecten op de andere sectoren, de indirecte werkgelegenheid, apart in kaart brengen
- De werkgelegenheid kan uitgedrukt worden in FTE's (een nauwkeuriger maat dan aantal banen)
- De seizoenswerkgelegenheid wordt integraal meegenomen in de berekening.

Nadelen van meten via de vraagkant:

- In de meeste gevallen betekent dit dat een extern adviesbureau moet worden ingehuurd om de berekening te maken. De berekening is niet volledig transparant.
- De output van het model is volledig bepaald door de input van hetzelfde schaalniveau. Gevolg hiervan is dat je daardoor geen verrassingen kunt verwachten. In de praktijk zijn de resultaten op een minder detailniveau beschikbaar qua bedrijfscategorie dan bij bijv. LISA.
- Het gaat om een model met diverse aannames waarbij omtrent de hardheid van de uitkomsten discussie mogelijk is.

Een andere mogelijkheid is om de werkgelegenheid aan de *aanbodzijde* te meten. Dit houdt in dat aan bedrijven wordt gevraagd hoeveel werknemers zij in dienst hebben. Hiervoor zijn twee landelijke bronnen beschikbaar:

- LISA (Landelijk Informatie Systeem Arbeidsorganisaties)
- CBS: Arbeidsrekeningen, Sociaal Statistisch Bestand (SSB) en Statistiek Werkgelegenheid en Lonen (SWL) en de SRT (Satelliet Rekening Toerisme).

7.2. Landelijk Informatie Systeem Arbeidsorganisaties (LISA)

LISA (Landelijk Informatie Systeem Arbeidsorganisaties) is een landelijk dekkend systeem dat gevoed wordt uit 18 regionale vestigingsregisters (zie bijlage 4a). In elke provincie is een vestigingenregister beschikbaar. LISA is een databestand met gegevens over alle vestigingen in Nederland waar betaald werk wordt verricht. Per vestiging zijn gegevens beschikbaar over het aantal werkzame personen (in banen), naar hoofdactiviteit, geslacht en urengrens.

Urengrens

LISA onderscheidt twee categorieën banen: **kleine banen** van minder dan 12 uur en **grote banen** vanaf 12 uur.¹⁵ Deze urengrens is afkomstig van CBS. Er zijn vijf registers die echter een afwijkende grens hanteren van 15 uur (zie bijlage 4b). Voor de landstotalen wordt echter zonder verdere bewerking de subtotalen van alle 18 registers bij elkaar opgeteld.

¹⁵ LISA gebruikt zelf de begrippen part-time en fulltime voor resp. banen van minder dan 12 uur en vanaf 12 uur. De KennisAs geeft – gezien de tijdsduur – de voorkeur voor de benaming van kleine en grote banen.

Het is mogelijk om binnen het LISA bestand in te zoomen naar gegevens op elk ruimtelijk (provinciaal, regionaal, (intra)gemeentelijk) en sectoraal schaalniveau. Het LISA bestand werkt met de SBI-codering. De Standaard Bedrijfsindeling (SBI) is een systematische hiërarchische indeling van economische activiteiten van het CBS. In juni 2009 wordt de SBI-codering uit 1993 door LISA vervangen door de nieuwe SBI die in 2008 is opgesteld. Dat betekent dat vanaf 1 december 2009 alle data volgens de nieuwe SBI codering worden geleverd. Voor de landelijke standaard is ook de SBI 2008 indeling meegenomen.

7.2.1. Afbakening vrijetijdssector LISA

Het Bureau Economisch Onderzoek van de provincie Gelderland heeft in het verleden o.a. op basis van afbakeningen van NRIT, het ministerie van EZ, Kamers van Koophandel een afbakening van de sector Recreatie en Toerisme vastgesteld op vijfcijferig niveau. Onderzocht is welke branches samenhangen met de vrijetijdssector. In de provinciale afbakening zijn een aantal branches niet integraal toegerekend aan de toeristisch-recreatieve sector, maar ten dele. Hierbij zijn gewichten toegekend al naar gelang de betekenis van de branche.

Het SBI schema van de provincie Gelderland is vergeleken met die van andere provincies en met de afbakening van de Satelliet Rekening Toerisme (SRT) van het CBS. Uit deze vergelijking kwam naar voren dat de verschillende schema's veel op elkaar leken. Alleen waren er wel verschillen ten aanzien van de weging. In overleg met provincies en CBS zijn een aantal wijzigingen in het oorspronkelijke schema van Gelderland doorgevoerd. In bijlage 4c is de vernieuwde afbakening voor de totale R&T standaard opgenomen.

Naast de afbakening van de totale R&T sector is ook een thema standaard opgesteld voor de watersport. Voor deze thema standaard zijn een aantal SBI-codes uit de totale standaard apart genomen om specifiek de watersport in beeld te brengen.

De landelijke R&T standaard is modulair van opzet. Dat geldt ook voor de werkgelegenheid. In aanvulling op de gemeenschappelijke landelijke module kunnen desgewenst provinciale modules met aanvullende SBI codes worden toegevoegd, zoals in het geval van Friesland (zie bijlage 4e).

In de landelijke afbakening wordt de R&T sector in een aantal groepen onderverdeeld, namelijk:

- logiesverstrekking
- horeca
- detail- en groothandel
- vervoer
- cultuur, recreatie en amusement
- sport
- overig

7.2.2. Voor en nadelen LISA

Het gebruik van de LISA-cijfers heeft een aantal voor- en nadelen.

Voordelen LISA:

- Provincies maken reeds gebruik van het vestiging- en werkgelegenheidsregister om werkgelegenheid van andere sectoren in beeld te brengen. De werkgelegenheid in de R&T sector kan daarmee ook goed vergeleken worden met die van de andere economische sectoren en afgezet worden ten opzichte van de totale werkgelegenheid in de provincie (eenduidige bestuursinformatie).
- Géén extra kosten voor de provincies.
- Transparant model: provincies kunnen dit model toepassen zonder hulp van een gespecialiseerd adviesbureau.
- Biedt detailinformatie tot op microniveau (5 digit niveau branche). Biedt daarom meer informatie over de werkgelegenheid dan berekeningsmodellen op basis van bestedingen.
- Informatie wordt op vestigingsniveau verzameld en verwerkt, waardoor elke selectie mogelijk is. (combinatie van ruimtelijk en sectoraal niveau, 5 cijferige statistiek)

- Meerjarenstatistieken zijn mogelijk (reeks van 10 jaren zonder trendbreuken). Een eventuele aanpassing van de standaard kan zonder probleem met terugwerkende kracht voor de afgelopen jaren worden verwerkt.
- De vestigingenregisters worden continu geactualiseerd waarbij – indien van toepassing- historische gegevens geantidateerd worden.
- Het vestigingenregister is van hoge kwaliteit.
- Landsdekkende informatie. Dit maakt vergelijking tussen provincies en met het landelijk totaal mogelijk.
- Het is een bestaande generieke bron. Bedrijfsleven wordt niet lastig gevallen met extra onderzoek voor specifiek de R&T sector.
- Het is een integrale meting; geen steekproef.

Nadelen LISA:

- In de afbakening zitten SBI-codes waar voor een deel niet-toeristisch bedrijfsleven ook onder valt. Weging van deze categorieën neemt dit bezwaar slechts ten dele weg.
- Geeft géén inzicht in indirecte werkgelegenheid in andere – niet toeristische – sectoren.
- Er wordt gemeten in termen van grote en kleine banen en niet in fte. Via een standaardssystematiek zou echter wel een omrekening kunnen plaatsvinden naar FTE.
- De meting vindt plaats aan het begin van het seizoen (peildatum 1 april) en niet iedere provincie houdt deze datum aan (Zuid Holland meet bijv. op 1 januari).
- Seizoenswerkgelegenheid wordt niet meegenomen.
- De analyse van de werkgelegenheid wordt niet 1-op-1 verbonden met de analyse van de bestedingen.
- Binnen SBI codes kan geen onderscheid gemaakt worden tussen werkgelegenheid als gevolg van bestedingen toeristische vakanties, zakelijk verblijf, vaste standplaatsvakanties, dagtoeristisch, etc. LISA geeft alleen een totaaloverzicht van de werkgelegenheid in de vrijetijdssector.
- Statistiek gaat uit van de hoofdactiviteit en wijzen alle banen van de betreffende vestiging hieraan toe.

7.3. CBS - Arbeidsrekeningen

Jaarlijks publiceert het CBS de Arbeidsrekeningen. Input voor deze arbeidsrekeningen komt onder meer uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) en de Statistiek Werkgelegenheid en Lonen (SWL). Uitsplitsing naar regio is voor de arbeidsrekeningen op dit moment niet mogelijk.

7.3.1. Sociaal Statistisch Bestand (SSB)

Bij het SSB (register samengesteld uit onder andere gegevens van de Gemeentelijke Basis Administratie en gegevens over huishoudens, personen, banen, etc.) gaat het bij de cijfers over werkgelegenheid zowel om werknemers in loondienst als zelfstandigen. Op dit moment (januari 2009) zijn cijfers uit SSB alleen beschikbaar op nationaal niveau, maar het CBS onderzoekt de mogelijkheden tot regionale uitsplitsing. De cijfers zijn jaarlijks beschikbaar.

7.3.2. Statistiek Werkgelegenheid en Lonen (SWL)

De SWL maakt gebruik van de gegevens van werkgevers over het aantal werknemers in dienst. Dus zelfstandigen worden in deze statistiek niet meegenomen. De statistiek gaat uit van de hoofdactiviteit en wijst alle banen van de betreffende vestiging hieraan toe. De cijfers zijn beschikbaar op provinciaal niveau (of nog dieper). Landelijk kunnen deze cijfers op basis van de CBS SBI-codes (sectoraal) uitgesplitst worden tot op het vijfde digit niveau. Voor provincies of andere regio-indelingen is slechts uitsplitsing op het niveau van één of twee digits mogelijk. Deze cijfers hebben alleen betrekking op mensen in loondienst.

Binnen de SWL wordt een onderscheid gemaakt tussen: kleine deeltijdbanen (12-24 uur), grote deeltijdbanen (24-36 uur) en voltijd banen (36 uur of meer). In de arbeidsrekeningen wordt dit onderscheid niet gemaakt. Daar wordt alles wat niet een voltijdbaan is als een deeltijdbaan beschouwd.

7.3.3. Afbakening vrijetijdssector SSB en SWL

De samengestelde gegevens in de Arbeidsrekeningen zijn vaak op hoog niveau samengesteld, dit heeft tot gevolg dat deze niet uit uitsluitend bedrijven uit de vrijetijdssector bestaan (de categorie 'horeca' omvat bijv. ook andere dienstverlenende bedrijven).

Binnen de SWL is uitsplitsing naar SBI/sector beperkt tot het eerste of tweede digit niveau (zeer grofmazig). De uitsplitsing voor de totale werkgelegenheid is dus wel op regionaal niveau beschikbaar, maar een verdere uitsplitsing naar vrijetijdssector is niet mogelijk.

7.3.4 Satelliet Rekening Toerisme (SRT)

De Satelliet Rekening Toerisme (SRT) is een macro-economische statistiek van het CBS waarbij het economisch belang van de toeristisch-recreatieve sector wordt becijferd in termen van bestedingen en werkgelegenheid. De SRT wordt bepaald op basis functionele schattingen van de R&T sector in de nationale arbeidsrekeningen. De belangrijkste categorieën van de SRT zijn: horeca, transport, reisbureaus, amusement, sport en cultuur.

Voor de afbakening van de werkgelegenheid wordt gebruik gemaakt van SBI-codes. De afbakening van de Satelliet Rekening Toerisme (SRT) komt praktisch overeen met die van de van de voorgestelde landelijke standaard voor de R&T sector. Wel zijn er verschillen in de hoogte van de weegfactoren.

De SRT is alleen beschikbaar op landelijk niveau.

7.3.5. Voor- en nadelen CBS Werkgelegenheidscijfers

Belangrijkste nadeel van de CBS cijfers met betrekking tot werkgelegenheid is het feit dat deze cijfers niet of slechts gedeeltelijk op regionaal niveau beschikbaar zijn. Daarnaast is de indeling naar sector bij SWL veel grofmaziger dan de indeling die LISA hanteert. Een voordeel van het CBS ten opzichte van LISA is dat het CBS werkt met jaargemiddelden, terwijl LISA uitgaat van een peilmoment. Een ander voordeel van CBS is dat op landelijk niveau een indicatie kan worden gegeven van de seizoenswerkgelegenheid voor de horeca.

7.4. Seizoenswerkgelegenheid

Een belangrijk nadeel van LISA is dat de seizoenswerkgelegenheid niet meegenomen wordt in de cijfers vanwege het peilmoment vroeg in het jaar.

Uit een studie van ETIN adviseurs in Limburg blijkt dat de seizoenswerkgelegenheid zich met name afspeelt in de horeca (50% van de seizoensbanen) en cultuur (40%) (zie ook publicatie: Seizoenswerkgelegenheid toeristisch-recreatieve sector in Limburg, mei 2006). Voor Limburg werd geschat dat de zomerperiode 10% extra (seizoens)banen opleverde.

CBS publiceert ook gegevens over banen en vacatures naar kwartaal. Zo kan voor de horeca het aantal banen per kwartaal worden opgevraagd. Dit kan als indicatie voor de impact van de seizoenswerkgelegenheid worden gebruikt. Cijfers zijn alleen op niveau van bedrijfstak beschikbaar. Het zijn landelijke cijfers.

De KennisAs zal een verzoek indienen bij het Centrum voor Beleidsstatistiek van CBS om na te gaan in hoeverre het mogelijk is een regionale verdeling te maken in de kwartaalcijfers van de arbeidsrekeningen.

Om een goed beeld te krijgen wordt voorgesteld om eens in de vijf jaar een landelijk onderzoek uit te voeren naar seizoenswerkgelegenheid, eventueel toegespitst op de belangrijkste sectoren (horeca en cultuur) waar dit speelt.

7.5 Conclusie

Op basis van een zorgvuldige afweging van de voor- en nadelen van de verschillende methoden en bronnen, wordt binnen deze landelijke standaard LISA als bron gekozen. Hiermee wordt dus impliciet de keuze gemaakt voor meten aan de aanbodkant. De standaard voor de werkgelegenheid houdt behalve de keuze van de bron tevens in:

- afbakening van de R&T sector op basis van zogenaamde SBI-codes (branchecodes)
- weging van de SBI-codes

8. Geconstateerde gaten

De KennisAs heeft geconstateerd dat er binnen de standaard een aantal gaten bestaat in de gewenste onderzoeksdata. Deze hebben betrekking op:

- een aantal onderwerpen, nl.:
  - vaste standplaatsvakanties van buitenlanders
  - buitenlands dagbezoek
  - zakelijk dagbezoek van Nederlanders en buitenlanders
- ontbrekende jaren (sommige onderzoeken worden niet jaarlijks gehouden)

8.1. Gat 1: Vaste standplaatsvakanties van buitenlanders

Een vaste standplaatsvakantie is een bezoek met minimaal één overnachting in een accommodatie die niet je hoofdverblijf is, maar die wel in eigen bezit is (niet met een zakelijk motief). Het Continu Vakantieonderzoek (CVO) geeft inzicht in de vaste standplaatsvakanties van Nederlanders, maar er is op dit moment geen landelijke bron die informatie geeft over de vaste standplaatsvakanties van buitenlanders.

8.2. Mogelijke oplossingen

Mogelijke manieren om de gegevens over de vaste standplaatsvakanties van buitenlanders boven tafel te krijgen:

1. Dit onderwerp mee laten lopen in een bestaand onderzoek (bijv. de statistiek logiesaccommodaties die binnen deze standaard gebruikt wordt als bron voor de toeristische vakanties van buitenlanders)
2. Een aanvullend onderzoek opzetten, specifiek voor dit onderwerp
3. Mogelijk inzicht in het bezit van Nederlands onroerend goed door buitenlanders, mogelijk inzichtelijk via het kadaster.

8.3. Gat 2: Uitstapjes van buitenlanders

Net als Nederlanders bezoeken buitenlanders Nederland ook voor een uitstapje of een dagje uit. Op dit moment is wel bekend welk deel van Nederlanders een uitje in het buitenland maakt (CVTO) en wat zij daar uitgeven, maar wordt niet onderzocht hoeveel buitenlanders Nederland bezoeken en welke bestedingen daarmee gemoeid zijn.

8.4. Mogelijke oplossingen

Mogelijke manieren om informatie over de uitstapjes van buitenlanders boven tafel te krijgen:

1. Een (internet)panelonderzoek in de ons omringende landen (Dld, België, GB)
2. Een bezoekersonderzoek (veldonderzoek) voor een bepaalde provincie of regio

Andere mogelijkheden, zoals het gebruik maken betalingsverkeer/bestedingen aan weerszijden van de grenzen (m.b.v. gegevens van banken) zijn besproken. Dit onderzoek geeft echter (nog) geen inzicht in het deel van de bestedingen met een vrijetijdsmotief. De ontwikkelingen op dit vlak worden gevolgd.

8.4.1. Voor- en nadelen panelonderzoek via internet

Een onderzoek onder een internetpanel van Duitse, Belgische en Britse consumenten kan meer inzicht verschaffen in buitenlandse dagbezoekers.

Internet panelonderzoek	
<i>Voordelen</i>	<i>Nadelen</i>
Geschikt voor grotere regio's en gebieden waar bezoekers minder geconcentreerd zijn, bijv. regio's met veel natuur.	Minder geschikt voor bezoekers aan steden en kleine regio's afkomstig uit landen met een relatief laag marktaandeel.
Relatief goedkoop voor (externe) afnemer panelfaciliteit omdat gebruik kan worden gemaakt van bestaande panels waaruit een steekproef kan worden getrokken.	Bezoeker kan minder specifiek zijn uitgaven aangeven. Meer beroep op geheugen bezoeker.
De steekproef kan a-select getrokken worden omdat het steekproefkader bekend is. Resultaten kunnen geextrapoleerd worden naar de onderzoekspopulatie indien de steekproefpopulatie geijkt is (representatief).	Vaak niet geschikt voor kleine regio's en gemeenten omdat aantallen respondenten uit de landelijke steekproef te laag zijn.
De respondenten vullen zelf een online vragenlijst in. Er zijn geen (onbewuste) invloeden van een interviewer.	Minder geschikt voor bepaalde kwalitatieve informatie; eerste indrukken, ervaringen e.d.
Respondent kan thuis in alle rust de vragenlijst invullen. Kan hiervoor zijn tijd nemen. Dit komt de validiteit van de antwoorden ten goede. Hij kan hierbij zijn rekeningen voor de betreffende periode raadplegen.	Respondenten worden veelal betaald om aan onderzoek mee te werken. Dit kan een vertekening van de resultaten in de hand werken. Professionele panelbureaus proberen deze vorm van vertekening zoveel mogelijk tegen te gaan.
De enquête vindt plaats na het bezoek. De respondent kan dus over het gehele bezoek de bestedingen aangeven.	Bij een panelonderzoek wordt de keuze gemaakt voor de meest voor de hand liggende herkomstlanden. Dus over dagbezoekers uit andere landen is er geen informatie.
Het veldwerk vergt minder van de organisatiecapaciteit.	
De uitkomsten van een panelonderzoek geven een totaalbeeld voor geheel Nederland.	

8.4.2. Voor- en nadelen bezoekersonderzoek met face-to-face enquêtes

Sommige provincies beschikken al over informatie over de buitenlandse dagbezoekers vanuit bezoekersonderzoek in het veld. Bezoekersonderzoek is een methode om meer te weten te komen over de bezoeker van het gebied. Een dergelijk onderzoek richt zich in het algemeen op alle bezoekers van het gebied en niet specifiek op de buitenlandse dagbezoekers.

<i>Bezoekersonderzoek met face-to-face enquêtes</i>	
<i>Voordelen</i>	<i>Nadelen</i>
Mogelijkheid gericht zoeken naar bezoekers van steden afkomstig uit landen met een relatief laag marktaandeel. Dit gaat overigens wel ten koste van representativiteit van resultaten vanwege selecte trekking steekproef.	Minder geschikt voor grotere regio's en gebieden waar bezoekers minder geconcentreerd zijn, bijv. regio's met veel natuur.
<i>Dagbezoek</i> buitenlanders wordt 'automatisch' meegenomen.	Bij onderzoek op niveau van provincies zeer kostbaar omdat enquêtes op grote aantallen locaties moeten plaatsvinden, gedurende een groot aantal momenten in de tijd.
Bezoeker kan specifiek zijn uitgaven aangeven. Minder beroep op geheugen bezoeker.	Invloed van interviewer is groot op de kwaliteit van het veldwerk (door interactie).
Biedt een alternatief voor kleine regio's en steden die niet in landelijke bronnen voorkomen, omdat aantallen respondenten uit de landelijke steekproef te laag zijn.	Kans dat bezoeker aan het begin van of halverwege zijn bezoek wordt aangetroffen. Hij kan dan nog geen totaalbeeld van zijn bestedingen geven.
Vooral geschikt voor kwalitatieve informatie; eerste indrukken, ervaringen e.d.	Data van verschillende locaties zijn minder vergelijkbaar indien gebruik wordt gemaakt van verschillende interviewers (intersubjectiviteit).
	Validiteit van antwoorden kan meer onder druk staan vanwege gehaastheid van respondenten.
	Voor een totaalbeeld voor heel Nederland, zou dergelijk onderzoek in heel Nederland moeten worden uitgevoerd. Of er moet voor het berekenen van totalen van aannames uitgegaan worden.
	Vraag veel van de organisatie van het veldwerk. Het is lastig om jaarrond dit type onderzoek uit te voeren alsook het vinden van goede en voldoende aantal locaties om goed zicht te krijgen op de bezoekersstromen.

8.4.3. Keuze methode

De KennisAs stelt dat het belangrijk is om binnen de standaard een totaalbeeld te krijgen van het dagbezoek (aantallen en bestedingen) van buitenlanders aan Nederland en van de verdeling van deze buitenlanders over de provincies (eventueel regio's). Een dergelijk totaalbeeld is alleen te verkrijgen door middel van een panelonderzoek en niet via bezoekersonderzoek.

Provincies, regio's en gemeenten die op zoek zijn naar gedetailleerde informatie (uitgebreide demografische info, tevredenheid, bezoekmotieven, etc.), over de bezoekers van hun gebied, zullen echter wel aangewezen zijn op aanvullend bezoekersonderzoek. De KennisAs adviseert deze partijen om bij het uitvoeren van aanvullend onderzoek zoveel mogelijk aan te sluiten bij de definities en afbakening uit deze standaard.

8.5. Gat 3 en 4: Zakelijk dagbezoek uit binnen- en buitenland

De KennisAs constateert dat er geen landelijke bron is die informatie verschaft over zakelijk dagbezoek uit binnen- en buitenland. De KennisAs adviseert om binnen de standaard uit te gaan van MICE dagbezoek en om individueel zakelijk dagbezoek buiten beschouwing te laten. Individueel dagbezoek, is meestal ongeorganiseerd en ook slechts beperkt te beïnvloeden. Internationaal geldt in het algemeen dat een zakelijke dagactiviteit minimaal 4 uur moet duren, om in de statistieken opgenomen te worden. De KennisAs stelt voor om deze ondergrens ook te hanteren voor eventueel aanvullend onderzoek.

8.6. Mogelijke oplossingen

Mogelijke oplossingen om informatie over MICE dagbezoek boven tafel te krijgen zijn:

1. Een panelonderzoek in Nederland en de ons omringende landen (Dld, België, GB)
2. Een onderzoek onder het toeristisch bedrijfsleven dat zich richt/geschikt is voor bijeenkomsten met een MICE-motief.

8.7. Frequentie landelijke onderzoeken en ontbrekende jaren

Een aantal landelijke onderzoeken wordt niet jaarlijks uitgevoerd.

Onderzoek	Frequentie	Wat te doen met ontbrekende jaren?
Continu Vakantie Onderzoek (CVO)	jaarlijks	Nvt
LISA	jaarlijks	Nvt
Statistiek Logiesaccommodaties (SLA)	jaarlijks	Nvt
Statistiek Inkomend Toerisme (SIT)	elke 3 jaar	Tussenliggende jaren obv berekening
Continu Vrijtijdsonderzoek	elke 2 jaar	Geen interpolatie
Markt voor binnenlandse zakelijke reizen	elke 2 jaar	Geen interpolatie

9. Opmerkingen bij de standaard

9.1. Logiesvormen

Logiesvorm

Onderscheid wordt gemaakt naar logiesvorm:
(zie CBS)

Binnen het Continu Vakantie Onderzoek wordt geen nadere omschrijving gegeven voor de verschillende verblijfstypes of logiesvormen. Er wordt van uit gegaan dat de benamingen voldoende duidelijk zijn voor de consument.

9.2. Vakantieduur

Vakanties

Onderscheid wordt gemaakt tussen:

korte vakantie	= 1-3 nachten
middellange vakantie	= 4-6 nachten
lange vakantie	= >7 nachten

Bijlagen

Bijlage 1a Methode Politiek/NBTC – Voorbeeld Zuid-Holland

Berekeningsmethode:

1. Vaststellen aantal buitenlandse verblijfsgasten in Zuid-Holland voor 2005, 2006 en 2007 naar accommodatievorm, dus: hotel, huisjescomplex, camping, groepsaccommodatie. *(Bron: SLA, CBS)*
2. Vaststellen procentuele verdeling gasten naar accommodatie en motief van het bezoek. Hierdoor ontstaat het onderscheid tussen vakantie/ toeristische, zakelijke en overige bezoekers. Deze gegevens zijn beschikbaar in de Statistiek Inkomend Toerisme van 2005.
(Bron: SIT, 2005)

3. Berekenen aantal gasten in 2007 naar accommodatie en motief bezoek, door procentuele verdeling uit punt 2 toe te passen op de 2007 cijfers uit punt 1.

Aanname 1 → Hierbij geldt de aanname dat de verhouding toeristisch/zakelijk/overig bezoek per accommodatievorm in 2007 gelijk is aan 2005.

4. Vaststellen gemiddelde bestedingen van verblijfsgasten in Zuid-Holland voor 2005 (dus exclusief vooruitbetaalde kosten). De verblijfsgasten worden hierbij onderverdeeld in vakantie/toeristische, zakelijke en overige verblijfsgasten. Voor elk van deze drie groepen worden deze bestedingen vervolgens uitgesplitst in:
  - a. Uitgaven per persoon per verblijf naar accommodatievorm
  - b. Uitgaven aan overnachtingen en overige uitgaven

(Bron: SIT, 2005)

5. De uitgaven benoemd in 4. hebben betrekking op het jaar 2005. Deze moeten voor toepassing in 2007 gecorrigeerd worden voor inflatie (*op basis van het CPI van het CBS*) en de stijging van hotelkamerprijzen (*op basis van de Deloitte Hotelbenchmark*).
6. Na deze correctie is het resultaat een schatting van de verwachte bestedingen per persoon per verblijf in Zuid-Holland in 2007 naar accommodatievorm en motief van het bezoek.

Aanname 2 → Hierbij geldt de aanname dat de prijs volkomen inelastisch is.

7. Tot slot voor elke groep (toeristisch, zakelijk en overig) het aantal gasten in 2007 naar accommodatie (uit punt 3) vermenigvuldigen met de verwachte bestedingen in 2007 per persoon naar accommodatie (uit punt 6).
8. Resultaat: de totale uitgaven van verblijfsgasten in Zuid-Holland in 2007 naar motief van het bezoek.

Bijlage 1b Methode Wagenaar/GOBT – Voorbeeld Gelderland

Berekeningsmethode:

1. Vaststellen aantal overnachtingen van buitenlandse verblijfsgasten in Gelderland voor het meest recente jaar, naar herkomstland. (*Bron: SLA*)
2. Vaststellen gemiddelde bestedingen per persoon per dag naar herkomstland (dus inclusief vooruitbetaalde kosten).

(*Bron: NRIT Trendrapport toerisme, recreatie en vrijetijd 2006-2007/SIT 2005*)

Aanname 1 -> Hierbij geldt de aanname dat de gemiddelde bestedingen per nationaliteit per provincie/toeristische regio niet verschillen van het landelijke gemiddelde.

3. Van een aantal landen zijn geen bestedingen per persoon per dag bekend, terwijl er van deze landen wel overnachtingscijfers bekend zijn.

Aanname 2 -> Voor deze landen gelden de volgende aannames met betrekking tot de bestedingen (*bijv. de bestedingen per persoon per dag van een Deen komen overeen met de bestedingen per persoon per dag van een Scandinaviër*)

- Zwitserland = overig Europa
- Denemarken = Scandinavië
- Zweden = Scandinavië
- Overige landen eurozone = overig Europa
- Azië = Japan
- Australië en Oceanië = overig intercontinentaal
- Afrika = overig intercontinentaal

4. De uitgaven benoemd in 2. hebben betrekking op het jaar 2005. Deze moeten voor toepassing in 2007 gecorrigeerd worden voor inflatie (*op basis van het CPI van het CBS*).
5. Na deze correctie is het resultaat een schatting van bestedingen per persoon per herkomstland in 2007.

Aanname 3 → Hierbij geldt de aanname dat de prijs volkomen inelastisch is.

6. Tot slot voor elk herkomstland het aantal overnachtingen in 2007 (uit punt 1) vermenigvuldigen met de verwachte bestedingen in 2007 per persoon per dag naar herkomstland (uit punt 5).

Uitgangspunt → Het feit dat de SLA spreekt over het aantal overnachtingen en dat bestedingscijfers betrekking hebben op de bestedingen per persoon per dag, wordt hierbij bewust genegeerd.

7. Deze bedragen opgeteld vormen de totale bestedingen die gedaan zijn voorafgaand en tijdens de vakantie.
8. De bestedingen voorafgaand aan de vakantie worden (*op basis van de verhoudingen het NRIT Trendrapport toerisme, recreatie en vrijetijd 2006-2007/SIT 2005 uit 2005*) buiten beschouwing gelaten.

Aanname 4 → Hierbij geldt de aanname dat deze verhouding per provincie/toeristische regio niet verschillen van het landelijke gemiddelde.

Aanname 5 → Hierbij geldt de aanname dat de verhouding van de bestedingen voorafgaand en tijdens de vakantie sinds 2005 niet veranderd is.

9. Resultaat: een schatting van de totale uitgaven van buitenlandse verblijfsgasten (zakelijk en toeristisch) tijdens het verblijf in Gelderland in 2007 (excl. bestedingen voorafgaand aan de vakantie).

Bijlage 2 Monitoren jaarlijkse ontwikkeling bestedingen vrijetijd

Cijfers zijn fictief.

Monitoren jaarlijkse ontwikkeling bestedingen vrijetijd in rapportage 2009

stand: juli 2009

cijfers 2007 in Trendrapportage juli 2009

	Hoofdbron	Publicatiedatum	Bewerking	Nederland
				x miljoen euro's
toeristische vakanties Nederlanders	CVO 2007	mei 2008	niet nodig	350
vaste standplaats vakanties Nederlanders	CVO 2007	mei 2008	niet nodig bewerking mogelijk mbv SLA + prijsindex + D&T	50
toeristische vakanties buitenlanders	SIT 2005	sep 2006	prijsindex + D&T	450
TOTAAL 2007				850

cijfers 2008 in Trendrapportage juli 2009

	Hoofdbron	Publicatiedatum	Bewerking	Nederland
				x miljoen euro's
toeristische vakanties Nederlanders	CVO 2008	mei 2009	niet nodig	290
vaste standplaats vakanties Nederlanders	CVO 2009	mei 2009	niet nodig bewerking mogelijk mbv SLA + prijsindex + D&T	40
toeristische vakanties buitenlanders	SIT 2005	sep 2006	prijsindex + D&T	220
TOTAAL 2008				550

Resume ontwikkeling bestedingen vrijetijd 2007-2008

Totaalcijfer 2007	850
Totaalcijfer 2008	550
Groei	-35%

Monitoren jaarlijkse ontwikkeling bestedingen vrijetijd in rapportage 2010

	Hoofdbron	Publicatiedatum	Bewerking	Nederland x miljoen euro's
toeristische vakanties Nederlanders vaste standplaats vakanties Nederlanders	CVO 2007	mei 2008	niet nodig	350
	CVO 2007	mei 2008	niet nodig	50
			bewerking mogelijk mbv SLA + prijsindex + D&T	
toeristische vakanties buitenlanders	SIT 2005	sep 2006	prijsindex + D&T	450
TOTAAL 2007				850

cijfers 2008 in Trendrapportage juli 2010

	Hoofdbron	Publicatiedatum	Bewerking	Nederland x miljoen euro's
toeristische vakanties Nederlanders vaste standplaats vakanties Nederlanders	CVO 2008	mei 2009	niet nodig	290
	CVO 2009	mei 2009	niet nodig	40
	SIT			
toeristische vakanties buitenlanders	2008/2009	jan 2010	nog onbekend	240
TOTAAL 2008				570

cijfers 2009 in Trendrapportage juli 2010

	Hoofdbron	Publicatiedatum	Bewerking	Nederland x miljoen euro's
toeristische vakanties Nederlanders vaste standplaats vakanties Nederlanders	CVO 2009	mei 2010	niet nodig	310
	CVO 2010	mei 2010	niet nodig	50
	SIT			
toeristische vakanties buitenlanders	2008/2009	jan 2010	nog onbekend	245
TOTAAL 2009				605

Resume ontwikkeling bestedingen vrijetijd 2007-2008

Totaalcijfer 2007	850
Totaalcijfer 2008	570
Groei	-33%

Resume ontwikkeling bestedingen vrijetijd 2008-2009

Totaalcijfer 2008	570
Totaalcijfer 2009	605
Groei	6%

Bijlage 3 CVTO-activiteiten die passen binnen de IPO-standaard

Buitenrecreatie:

Recreëren aan water (zee, meer, rivier, plas e.d.)*)

Recreëren niet aan water (park, bos e.d.)*)

Wandeling voor plezier

Fietstocht voor plezier

Toertochtjes met de auto

Toertochtjes met de motor

Tocht met rondvaartboot

*) bijv. zonnen, luieren, picknicken, e.d.

Waterrecreatie en -sport:

Kanoën

Roeien

Surfen

Varen met motorboot / jacht

Vissen

Zeilen

Zwemmen in binnenbad (niet in verenigingsverband)

Zwemmen in buitenbad

Zelf sporten (niet in verenigingsverband):

Atletiek

Aquajoggen

Badminton

Basketbal

Biljarten/snooker/poolen

Darten

Duiken

Denksport (bridge, schaken, dammen, etc.)

Fitness / aerobic / steps / spinning / etc.

Golf

Gymnastiek / turnen

Handbal

Hockey

Honkbal / softbal

Jeu de Boules

Joggen / hardlopen / trimmen

Korfbal

Mountainbiken

Paardensport

Schaatsen

Schietsport/handboog

Skaten / skeeleren

Skiën / langlaufen / snowboarden

Squash

Tafeltennis

Tennis

Vecht- en verdedigingssport

Voetbal

Volleybal

Wandelsport

Waterpolo

Wielrennen

Sportwedstrijd bezoeken:

Betaald voetbalwedstrijd (o.a. ere- en eerste divisie)

Professionele wedstrijd andere sport

Wellness / beauty / ontspanning (niet in verenigingsverband):

Schoonheid- en beauty behandeling

Kuurbaden

Sauna bezoek

Yoga / Tai Chi / Meditatie e.d.

Zonnebank

Attracties bezocht:

Attractiepark / pretpark

Ballonvaart ondernemen

Dierentuin / vogelpark / zeeaquarium / etc.

Kermis

Rommelmart / vlooienmarkt / zwarte markt

Speeltuin

Sier- en heemtuin

Kinderboerderij

Boerderij (agro-toerisme)

Evenement bezocht:

Beurs / tentoonstelling / show
Cultureel evenement / festival
Jaarmarkt / braderie / corso
Kerstmarkt (alleen in nov. / dec.)
Muziek evenement / festival

Recreatief winkelen:

Factory Outlet Center
Gewinkeld in binnenstad
Meubelboulevard, woonmall bezocht

Cultuur:

Ballet / dansvoorstelling bezocht
Bezoek aan oudheidkundige objecten
Bioscoop of filmhuis bezocht
Cabaretvoorstelling bezocht
Concert (pop/jazz/blues/rock) bezocht

Galerie of atelier bezocht

Klassiek concert/opera/operette bezocht

Monument / bezienswaardigheid bezocht (zoals kastelen, kerken, dorpen of stadsdelen)

Museum bezocht

Musical bezocht

Toneelvoorstelling bezocht

Uitgaan:

Bar / café bezoek

Bowlen / kegelen

Casino, speelhal e.d.

Dance- / houseparty

Discobezoek

Op terras zitten

Uit eten in restaurant / eetcafé

Uit eten (fastfood / snackbar)

Bijlage 4a LISA – Overzicht vestigingen en peildata per regio

Peildatum per regio		
Regionaal register		
		Peildatum enquête
1.	Bedrijven- en Instellingenregister Overijssel (BIRO)	1 april
2.	Bedrijvenregister Meerlanden	1 mei
3.	Bedrijvenregister RMO Noordwest-Holland	1 januari
4.	Bedrijvenregister voor Gooi en Vechtstreek	1 april
5.	Bedrijvenregister Zuid-Holland	1 januari
6.	Bedrijvenregister Zuid-Kennemerland + IJmond	1 april
7.	Drentse Werkgelegenheidsenquête (DWE)	1 april
8.	Provinciaal Arbeidsplaatsen Register (PAR) Utrecht	1 april
9.	Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE) Gelderland	1 april
10.	Regionale Informatiebank Bedrijven en Instellingen Zeeland (RIBIZ)	1 mei
11.	Vestigingenregister Amsterdam	doorlopend
12.	Vestigingenregister Flevoland	1 april
13.	Vestigingenregister Limburg	1 april
14.	Vestigingenregister Noord-Brabant	1 april
15.	Werkgelegenheidsregister Friesland	1 april
16.	Werkgelegenheidsregister gemeente Groningen	1 april
17.	Werkgelegenheidsregister Stadsgewest Haaglanden	1 januari
18.	Werkgelegenheidsregister provincie Groningen	1 april

Bijlage 4b LISA – Urengrens per regio

Urengrens per regio				
Regionaal register		12 uur	15 uur	Opmerkingen
1.	Bedrijven- en Instellingenregister Overijssel (BIRO)	X		
2.	Bedrijvenregister Meerlanden	X		
3.	Bedrijvenregister RMO Noordwest-Holland		X	
4.	Bedrijvenregister voor Gooi en Vechtstreek	X		
5.	Bedrijvenregister Zuid-Holland	X		
6.	Bedrijvenregister Zuid-Kennemerland + IJmond	X		
7.	Drentse Werkgelegenheidsenquête (DWE)	X		
8.	Provinciaal Arbeidsplaatsen Register (PAR) Utrecht	X		
9.	Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE) Gelderland	X		
10.	Regionale Informatiebank Bedrijven en Instellingen Zeeland (RIBIZ)		X	uniform met Kamer van Koophandel
11.	Vestigingenregister Amsterdam	X		
12.	Vestigingenregister Flevoland	X		
13.	Vestigingenregister Limburg	X		
14.	Vestigingenregister Noord-Brabant	X		
15.	Werkgelegenheidsregister Friesland		X	uniform met Kamer van Koophandel
16.	Werkgelegenheidsregister gemeente Groningen		X	
17.	Werkgelegenheidsregister Haaglanden	X		
18.	Werkgelegenheidsregister provincie Groningen		X	

Bijlage 4c LISA – Nieuwe standaard – Afbakening R&T SBI codes

AFBAKENING SECTOR RECREATIE EN TOERISME

Voorstel voor landelijke standaard totaal sector R&T

versie: 2-4-2009

Weging	SBI 1993	Beschrijving 1993	SBI 2008	Beschrijving 2008
		Detailhandel/groothandel		Detailhandel/groothandel
0,1	5050	Benzineservicestations	4730	Benzineservicestations
	5147.2	Groothandel in watersportartikelen	4649.2	Groothandel in watersportartikelen
	5147.3	Groothandel in kampeerartikelen	4649.3	Groothandel in kampeerartikelen (geen caravans)
0,3	5243.2	Detailhandel in lederwaren en reisartikelen	4772.2	Winkels in lederwaren en reisartikelen
0,3	5248.1	Detailhandel in fotografische artikelen	4778.1	Winkels in fotografische artikelen
	5248.6	Detailhandel in watersportartikelen (excl. hengelsportartikelen)	4764.2	Winkels in watersportartikelen
	5248.7	Detailhandel in sportartikelen (excl. watersportartikelen)	4764.3	Winkels in sportartikelen (geen watersport)
	5248.8	Detailhandel in kampeerartikelen	4764.4	Winkels in kampeerartikelen (geen caravans)
	5248.9	Detailhandel in caravans	4519.4	Handel in en reparatie van caravans
		Logiesverstrekking		Logiesverstrekking
	5510.1	Hotel restaurants	5510.1	Hotel restaurants
	5510.2	Hotels (excl. hotel restaurants), pensions en conferentieoorden	5510.2	Hotels (geen hotel-restaurants), pensions en conferentieoorden
	5521	Jeugdherbergen, kamphuizen e.d.	5520.2	Jeugdherbergen en vakantiecampen
	5522	Kampeerterreinen	5530	Kampeerterreinen
	5523	Vakantiehuisjes, bungalowparken en overige voorzieningen voor recreatief verblijf	5520.1	Verhuur van vakantiehuisjes en appartementen
			5590	Overige logiesverstrekking
		Horeca		Horeca
	5530.1	Restaurants	5610.1	Restaurants
	5530.2	Cafeteria's, lunchrooms, snackbars, eetkramen e.d.	5610.2	Cafeteria's, lunchrooms, snackbars, eetkramen e.d.
	5530.3	IJssalons	5610.3	IJssalons
	5540	Cafés e.d.	5630	Cafés

Weging	SBI 1993	Beschrijving 1993	SBI 2008	Beschrijving 2008
		Vervoer		Vervoer
0,1	6010	Vervoer per spoor	4910	Personenvervoer per spoor (geen tram of metro)
0,1	6022	Ongeregeld personenvervoer per taxi	4932	Vervoer per taxi
	6023	Ongeregeld personenvervoer per autobus	4939.1	Ongeregeld personenvervoer over de weg
0,5	6110.2	Passagiersvaart en veerdiensten (kust- en zeevaart)	5010	Zee- en kustvaart (passagiersvaart en veerdiensten)
0,1	6120.4	Passagiersvaart en veerdiensten (binnenvaart)	5030	Binnenvaart (passagiersvaart en veerdiensten)
0,1	6200	Vervoer door de lucht	5110	Personenvervoer door de lucht
0,1	6322	Dienstverlening voor vervoer over water	5222	Dienstverlening voor vervoer over water
0,1	6323	Luchthavens en overige dienstverlening t.b.v het vervoer door de lucht	5223	Dienstverlening voor de luchtvaart
	6330.1	Reisorganisatie	7912	Reisorganisatie
	6330.2	Reisbemiddeling	7911	Reisbemiddeling
	6330.3	Overige bemiddeling en informatieverstrekking op het gebied van toerisme	7990.01	Informatieverstrekking op het gebied van toerisme en reserveringsbureaus
		Cultuur, recreatie en amusement		Cultuur, recreatie en amusement
	9213	Vertoning van films	5914	Bioscopen
	9231.1	Beoefening van podiumkunst	9001.1	Beoefening van podiumkunst
	9232.1	Theaters, schouwburgen een concertgebouwen	9004.1	Theaters en schouwburgen
	9232.2	Evenementenhallen	9004.2	Evenementenhallen
0,1	9232.3	Boekings- en bespreekbureaus, exploitatie geluids- en filmstudio's	7990.02	Boekings- en bespreekbureaus
	9233.1	Kermisattracties	9321.1	Kermisattracties
	9233.2	Recreatiecentra	9321.2	Pret- en themaparken
	9234.3	Circus en variété	9001.3	Circus en variété
	9252.1	Kunstgalerieën en expositieruimten	9102.2	Kunstgalerieën en expositieruimten
	9252.2	Musea	9102.1	Musea
	9253.1	Dieren en plantentuinen, kinderboerderijen	9104.1	Dieren en plantentuinen, kinderboerderijen
	9253.2	Beheer van natuurgebieden	9104.2	Natuurbehoud

Weging	SBI 1993	Beschrijving 1993	SBI 2008	Beschrijving 2008
		Sport		Sport
0,3	9261	Exploitatie van sportaccommodaties (zwembaden + overig)	9311	Exploitatie van sportaccommodaties (zwembaden + overig)
0,3	9262	Buitensport	9312	Buitensport
0,3	9263	Binnensport	9314	Binnensport
0,3	9264.1	Zwem- en onderwatersport	9315.1	Zwem- en onderwatersport
0,3	9264.2	Roei-, kano-, zeil- en surfsport e.d.	9315.2	Roei-, kano-, zeil- en surfsport e.d.
	9264.3	Zeil- en surfscholen	8551.1	Zeil- en surfscholen
	9264.4	Jachthavens	9329.1	Jachthavens
0,3	9265.1	Beroepssportlieden	9319.1	Beroepssportlieden
0,3	9265.2	Sportinstructeurs	8551.9	Overig sport- en recreatieonderwijs
0,3	9265.3	Sportscholen	9314.6	Sportscholen
0,3	9265.4	Supportersverenigingen	9319.4	Supportersverenigingen (sport)
0,3	9265.5	Organiseren van sportevenementen	9319.5	Organiseren van sportevenementen
0,3	9265.6	Overkoepelende organen en samenw. adviesorganen op het terrein van sport	9319.6	Overkoepelende organen en samenw. adviesorganen op het terrein van sport
	9272.2	Verzorgen van vistochten	9319.3	Verzorgen van vistochten
	9272.3	Hengelsport	9319.2	Hengelsport
	9272.4	Recreatie n.e.g.	9329.9	Overige recreatie n.e.g. (geen jachthavens)
	9304 ¹⁾	Sauna's, zonnebanken, massagesalons, bronnenbaden e.d.	9313	Fitnesscentra
		Overig		Overig
	3512	Nieuwbouw en reparatie van sport en recreatievaartuigen	3012	Bouw van sport- en recreatievaartuigen
		Verhuur van personenauto's (géén operational lease, wel kampeerauto's en caravans)	3315.02	Reparatie en onderhoud van sport- en recreatievaartuigen
0,1	7110.1	Verhuur van personenauto's (géén operational lease, wel kampeerauto's en caravans)	7711.1	Verhuur van personenauto's en lichte bedrijfsauto's (geen operational lease)
0,3	7121	Verhuur van overige transportmiddelen voor vervoer over land	7712	Verhuur en lease van bestel en vrachtauto's, autobussen en campers
			773991	Verhuur van aanhangwagens, containers, caravans, motoren en spoorwegmateriaal
0,3	7122	Verhuur van schepen	7734	Verhuur en lease van schepen
	7140.2	Verhuur van sport en recreatie artikelen	7721	Verhuur en lease van sport- en recreatieartikelen
	74872	Organiseren van beurzen, tentoonstellingen, braderieën e.d.	8230	Organiseren van congressen en beurzen
	9271	Loterijen en kansspelen	9200.1	Loterijen en kansspelen
	9272.1	Exploitatie van amusements- en speelautomaten	9200.9	Exploitatie van amusements- en speelautomaten
	9304 ¹⁾	Sauna's, zonnebanken, massagesalons, bronnenbaden e.d.	9604	Sauna's, solaría, baden e.d.
	¹⁾	De oude sbi 9304 is over een tweetal rubrieken verdeeld nl. sport en overig		

Bijlage 4d LISA – Nieuwe standaard – Afbakening R&T SBI codes - Watersport

AFBAKENING DEELSECTOR WATERSPORT

versie: 2-4-2009

Voorstel voor landelijke standaard voor watersport

Weging	SBI 1993	Beschrijving 1993	SBI 2008	Beschrijving 2008
		Detailhandel/groothandel		Detailhandel/groothandel
	5147.2	Groothandel in watersportartikelen	4649.2	Groothandel in watersportartikelen
	5248.6	Detailhandel in watersportartikelen (excl. hengelsportartikelen)	4764.2	Winkels in watersportartikelen
		Vervoer		Vervoer
0,5	6110.2	Passagiersvaart en veerdiensten (kust- en zeevaart)	5010	Zee- en kustvaart (passagiersvaart en veerdiensten)
0,1	6120.4	Passagiersvaart en veerdiensten (binnenvaart)	5030	Binnenvaart (passagiersvaart en veerdiensten)
0,1	6322	Dienstverlening voor vervoer over water	5222	Dienstverlening voor vervoer over water
		Zwemmen en varen (Sport)		Zwemmen en varen (Sport)
0,3	9264.1	Zwem- en onderwatersport	9315.1	Zwem- en onderwatersport
0,3	9264.2	Roei-, kano-, zeil- en surfsport e.d.	9315.2	Roei-, kano-, zeil- en surfsport e.d.
	9264.3	Zeil- en surfscholen	8551.1	Zeil- en surfscholen
	9264.4	Jachthavens	9329.1	Jachthavens
		Overig		Overig
	3512	Nieuwbouw en reparatie van sport en recreatievaartuigen	3012	Bouw van sport- en recreatievaartuigen
			3315.02	Reparatie en onderhoud van sport- en recreatievaartuigen
0,3	7140.2	Verhuur van sport en recreatie artikelen	7721	Verhuur en lease van sport- en recreatieartikelen
	9272.2	Verzorgen van vistochten	9319.3	Verzorgen van vistochten
	9272.3	Hengelsport	9319.2	Hengelsport

Bijlage 4e LISA – Nieuwe standaard – Afbakening R&T SBI codes – Watersport – extra Friesland

AFBAKENING WATERSPORT EXTRA FR

versie: 2-4-2009

extra watersport module Friesland

Dit is een aanvullende afbakening van categorieën waarmee de provincie Friesland werkt.

Weging	SBI 1993	Beschrijving 1993	SBI 2008	Beschrijving 2008
		Overige watersportgebonden industrie		Overige watersportgebonden industrie
	1740.02	Productie zeilen, tenten den dekkleden	1392	Vervaardiging van geconfectioneerde artikelen van textiel (geen kleding)
	2911	Productie en revisie motoren en turbines	281102	Vervaardiging van motoren en turbines, niet voor vliegtuigen, motorvoertuigen en bromfietsen, geen windturbines
			331215	Reparatie en onderhoud van motoren en turbines, niet voor vliegtuigen, motorvoertuigen en bromfietsen, geen windturbines
			332215	Installatie van motoren en turbines, niet voor vliegtuigen, motorvoertuigen en bromfietsen, geen windturbines
	3511.02	Scheepsschildersbedrijven	331501	Reparatie en onderhoud van schepen (geen recreatievoertuigen)
	3612.1	Interieurbouw	3101.1	Interieurbouw
		Overige watersportgebonden handel en diensten		Overige watersportgebonden handel en diensten
	5114.02	Handelsbemiddeling in schepen en vliegtuigen	4614	Handelsbemiddeling in machines, technische benodigdheden, schepen en vliegtuigen
	5118.04	Handelsbemiddeling sport- en recreatie-artikelen, speelgoed	4618	Handelsbemiddeling gespecialiseerd in overige goederen

Opmerkingen:

Conversie 1740.02 o.b.v. sbi 1993 1740

Conversie 3511.02 o.b.v. sbi 1993 3511; nieuwe sbi 2008 bestaat uit 3011 (bouw van schepen en drijvend materieel), 331501 (reparatie en onderhoud van schepen) en 383101 (sloop van schepen).

Conversie 5114.02 o.b.v. sbi 1993 4614

Conversie 5118.04 o.b.v. sbi 1993 5118